

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR
ANABİLİM DALI

BİREYSEL VE TAKIM SPORCULARININ
TEPKİSELLİK VE SPORTMENLİK
DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ
(ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fehime KONUR

ELAZIĞ – 2019

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tez Yüksek Lisans Tezi standartlarına uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Yüksel SAĞVUCU

Beden Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Eyyup YILDIRIM

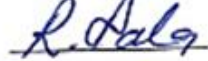
Danışman

Yüksek Lisans Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Eyyup YILDIRIM

Doç. Dr. Ragıp PALA

Doç. Dr. Engin GEZER

ETİK BEYAN

Kendime ait çalışmalar ile bu tez çalışmasını gerçekleştirdiğimi, çalışmaların planlanmasından, bulgularının elde edilmesine ve yazım aşamasına kadar tüm aşamalarında etiğe aykırı davranışım olmadığını, bu tezdeki tüm bilgileri ve verileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışması içinde yer alan ancak bu tez çalışmasının bulguları arasında yer almayan verilere, bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Fehime KONUR

27/12/2019

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Fehime Konur".

Doç. Dr. Eyyup YILDIRIM

Beden Eğitimi Anabilim Dalı

ELAZIĞ

İTHAF

Bu tezi, çalışmamın başından sonuna kadar yanımda olan aileme, ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde bana her tŒrlŒ desteği sağlayan, bilgileriyle takıldığım noktalarda beni aydınlatan ve projeyi tasarlama aşamasında hangi yolu izlemem gerektiğini gŒsteren sayęı değer Danışman hocam Doç. Dr. Eyyup YILDIRIM'a ve diğer bŒlŒm hocalarıma sonsuz sayęı ve teőekkŒrlerimi sunarım.

Maddi ve manevi desteğini esirgemeyen babam ve kardeőlerim ile arkadaőlarım Peyruz, Ozan, Uğur ve Aybala'ya da en içten teőekkŒrlerimi sunarım. Annem Fikriye KONUR'a hayatım boyunca sağladığı katkı ve desteğinden ŒtŒrŒ teőekkŒrlerimi sunuyor ve tez çalıőmamı anneme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
İTHAF	iii
TEŞEKKÜR	iv
1. ÖZET	1
2. ABSTRACT	3
3. GİRİŞ	4
3.1. Spor	6
3.1.1. Spor Tanımı	6
3.1.2. Bireysel Spor ve Takım Spor Kavramı	9
3.1.3. Spor Kavramının Tarihsel Gelişimi	11
3.1.4. Sporun Amacı	14
3.1.5. Spor Kavramının Kişilik Üzerine Etkisi	15
3.1.6. Sporda Etik	16
3.2. Empati	19
3.2.1. Empatinin Tanımı	19
3.2.2. Empati Kavramının Gelişimi	22
3.2.3. Empati ve Ahlak	29
3.2.4. Empati ve Spor	31
3.3. Tepkisellik Kavramı	32
3.4. Sportmenlik Kavramı	33
3.4.1. Sportmenliği Etkileyen Bazı Kavramlar	37
3.4.2. Sportmenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi	39
3.4.3. Türkiye’de Sportmenlik Kavramı Gelişim Süreci	46
4. GEREÇ VE YÖNTEM	48
4.1. Araştırmanın Yöntemi	48
4.2. Evren ve Örneklem	48
4.2.1. Evren	48
4.2.2. Örneklem	48
4.3. Veri Toplama Araçları	49
4.3.1. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)	49
4.3.2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)	50
4.4. Verilerin Analizi	50
5. BULGULAR	51
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	57
7. KAYNAKLAR	65
8. EKLER	83
9. ÖZGEÇMİŞ	86

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	51
Tablo 2. Cinsiyet İle Tüm Ortalamaların T Testi İle Karşılaştırılması	52
Tablo 3. Branş İle Tüm Ortalamaların T Testi İle Karşılaştırılması	53
Tablo 4. Eğitim Düzeyi İle Tüm Ortalamaların ANOVA İle Karşılaştırılması	54
Tablo 5. Yaş ile tüm ortalamaların ANOVA ile karşılaştırılması	55
Tablo 6. Spor yapma yılı ile tüm ortalamaların ANOVA ile karşılaştırılması	56

1. ÖZET

Bu araştırmada bireysel ve Takım Sporcularının Tepkisellik ve Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın evrenini 2018–2019 sezonu Elazığ İlinde yer alan bireysel ve takım sporları ile ilgilenen sporcular yer alırken örneklemini ise bireysel ve takım sporları ile ilgilenen lisanslı sporcular arasından tesadüfi yöntemle seçilmiş 381 sporcu birey oluşturmuştur.

Araştırmada bireysel ve takım sporcularının empati düzeyleri Davis tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Engeler tarafından yapılan Kişilerarası Tepkisellik İndeksi ve Fair Play anlayışları ise Vallerand ve ark.tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Balçıkanlı tarafından yapılan Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 24 paket programı kullanılıp elde edilen verilerin yorumlanmasında demografik bilgiler için frekans ve yüzde, normallik analizi sonuçlarına göre parametrik olan testlerden, ikili karşılaştırmalar için t-testi ve çoklu karşılaştırmalar için ise anova testi uygulanmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin % 52.2 sinin erkek, % 74.5 inin lisans düzeyinde bir eğitim seviyesine sahip olduğu, % 45.4 ünün 18-22 yaş aralığında, % 48.0 inin 1-5 yıllık bir spor geçmişinde ve % 52.0 sinin ise takım sporlarıyla uğraştığı görölmüştür.

Sonuç olarak çalışmaya katılan bireylerin cinsiyet değişkenine göre bayanların sosyal normlara uyum noktasında daha baskın oldukları, bireysel sporlar

ile uğraşan bireylerin daha çok empati yaptıkları, yüksek lisans eğitim seviyesine sahip sporcuların rakibe saygı noktasında daha dikkatli oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Sporlar, Takım Sporları, Empati, Sportmenlik

2.ABSTRACT

An Examination of the Reactivity and Sporting Behaviours of Individual and Team Athletes

The aim of this study was to investigate the reactivity and sportsmanship behaviors of individual and team athletes.

The study consists of athletes engaged in individual and team sports in Elazığ Province in the 2018-2019 season, and the sample was composed of 381 athletes selected randomly from licensed athletes engaged in individual and team sports.

Interpersonal Reactivity Index developed by Davis and adapted to Turkish by Engeler was used in the research and Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale was used, developed by Vallerand et al. and adapted to Turkish by Balçıkanlı, for their Fair Play approaches.

SPSS 24 package program was used in the evaluation of the data and the calculated values were interpreted using frequency and percentage for demographic information, parametric tests according to the results of normality analysis, t-test for paired comparisons and anova test for multiple comparisons.

It was seen that 52.2% of the individuals participated in the study was male, 74.5% had a bachelor's degree, 45.4% were between 18-22 years of age, 48.0% had a sports history of 1-5 years and 52.0% were engaged in team sports.

As a result, it was found that the female participants were more dominant in the adaptation to social norms according to the gender variable, the individuals engaged in individual sports had more empathy and the athletes who had master education level were more careful in respecting the opponent.

Keywords: Individual Sports, Team Sports, Empathy, Sportsmanship

3. GİRİŞ

İnsanoğlunun düşünce ve ruh unsurlarıyla birlikte, bütünlüğünü oluşturan durumların yani vücudunun bazı amaçlar için eğitilmesi fikri, insanlığın dünya üzerindeki var olması kadar eskiye dayanır. Vücut eğitimindeki başlıca araç olan eylem canlılar için en önemli belirtidir (1).

Spor, kronolojik olarak bireylerin topluluklar şeklinde bir arada yaşama geçmeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Savaşların beden gücüne dayandığı çağlarda spor, savaş için adeta bir ön hazırlık süreci oluşturmaktayken bugün sporun tarihi açıdan tanımlanması şu şekildedir: Spor, müsabaka ile çekişme temelinde oluşturulmuş, savaşçı kuvvetleri yetkinleştiren plânlı bir oyun şeklidir (2).

Spor, kişinin bedensel ve ruhsal açıdan sağlığını iyileştiren, sosyallik boyutundaki davranışları derleyen, zihinsel ve devinimsel becerilerini belli bir seviyeye ulaştıran biyolojik, pedagojik ve sosyal bir olgudur. Başka bir ifade ile spor, kişinin düşünce, beden ve ruhen gelişmesini ve bu unsurlar arasında sosyalleşme ve koordinasyonu sağlayan bir etkendir (3).

Spor kavramı çok yönlü olduğundan, araştırmacılar bu konuda çeşitli tanımlar ve görüşler bildirmiştir. Sporun boyutu, branşları, amacı, yapılış biçimleri ve içeriklerinin değişik şekilde algılanıp değerlendirilmesi bunun sebebi gösterilebilir (4).

Tepkisellik, bireyin seçme noktasındaki hür iradesinin dış faktörler tarafından kısıtlanmasından dolayı yitirilen özgürlüğü tekrardan elde etme ya da kaybı engelleme amacıyla verilen tepkilerdir (5).

İnsan, sosyal var oluşu gereği etrafındaki diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacı elzem gereksinimlerinden bir tanesidir. Öteki insanlarla olan ilişkiler, bu ilişkilerin

özelliği, kalitesi, bu etkileşimde kişinin kendisi için almış olduğu dönütler, onun kendisiyle alakalı algıları için çerçeve ve referans oluşturur (6). Sosyal yaşamda kişinin diğer insanlarla kurduğu bu ilişkiler ağında ortaya çıkan duygular, bu duyguların yoğunluğu ve ortaya çıkan tepkiler belirleyici bir öneme sahip olabilmektedir.

Sportmenlik, içtenlik, cesaret, sabır, özdenetim, özgüven, başkalarını hor görmeme, farklı fikir ve doğrulara saygı duyma, nezaketli olma, iyilik, asil olma, onurlu olma, ortaklık ve cömert olma niteliklerini barındırır (7).

Yaygın anlayışa göre ise sportmenlik; çoğunlukla sporda mevcut sosyo-ahlaki ilişki ile ilgili normatif standartlarla alakalıdır. Sportmenlik, spor ruhuyla örtüşerek ne şekilde hareket edileceğini iddia eden erdemli davranışsal yönelimleri içermektedir (8).

Basit bir tanımlamayla sportmenlik terimi sporcunun oyunu oynamaya ne şekilde yönlendirildiği ile alakalıdır. Sportmenliğin sosyo-psikolojik modeli esas alan tarafı mevcuttur. Sosyo-psikolojik tutumda sportmenliğin; sportmenlik eğilimi, sportmenlik eğiliminin gelişimi ve sportmenliğe yönelik davranışlar şeklinde üç başlıca faktörü mevcuttur (9).

Spor ahlakı ile empati konusunda yapılmış çalışmalar günümüze kadar farklı boyutlar kazanarak artış göstermiştir. Sporda ve günlük yaşamda ahlaki yargı, saldırganca davranışlar

(10, 11), spor ile uğraşan ve uğraşmayan insanlardaki ahlaki gelişim (12), sporda antisosyal ve prososyal davranışlar (13, 14) , sporda ahlaki akıl yürütme ve ahlaki davranış (15), motivasyonel iklim ve sportmenlik (16, 17, 18) yönelimi hakkında incelemeler spor ahlakına değişik görüş açıları getirmektedir (19).

Karar verme ve ahlaki yargılama konusunda yapılan araştırmalarda katılım gösteren kişilere çoğunlukla ahlaki ikilemde bırakan durumlarla karşı karşıya kalan kişinin ne şekilde hareket etmesi gerektiği sorulmaktadır (20). Ahlaki ikilemler arası kurbanlar barındırdığından, ahlaki kararlara gidilirken sıklıkla empatik bir tavır sergilenmektedir (21). Bir insan, tehlikeli veya sıkıntılı bir durumda olan bir kişiyle karşı karşıya geldiğinde karşılaştığı kişiye yardım etme arzusu ile kendisinin o an içerisindeki hedefini devam ettirme arasında var olan istek ile bir çelişki yaşadığı zaman bireyin ahlaki hususları kendini var etme noktasında bir eğilim göstermektedir (22). Sporda da ahlaki ikilemler içeren durumlarla sıklıkla karşı karşıya gelmektedir. Maalesef spor alanlarında karşı karşıya gelinen bu tür ikilem yaratan olaylarda sporcular çoğunlukla sportmenlik dışı hareketlerde bulunmayı tercih etmektedir. Sportmenlik dışı hareketler bilhassa profesyonel düzeyde oynanan ve yakın temaslı takım sporlarında yaşanmaktadır (11, 22).

Bu çalışmanın amacı bireysel ve takım sporcularını tepkisellik ve sportmenlik davranışlarını incelemektir.

3.1. Spor

3.1.1. Spor Tanımı

Spor, İngilizce bir terim olarak dünyaya tanıtılmış olsa da kökeni İngilizce bir kelime değildir. Latince “dağıtmak”, “parçalara ayırmak” manasında kullanılan disportare ya da deportare sözcüklerinden oluşmuştur. İngiltere’de spor, desport ya da disport olarak kullanılmaktadır, Fransızca dilinde ise desporter olarak ifade edilmektedir. Orta ağlarda ufak tefek değişiklikler haricinde Latince dilinin etkisi altında kalan mevcut tüm dillerde istirahat etme, yapılan aktivitelerin tadını çıkarma,

hoşnutluk ve çoğunlukla var olan sıkıntıyı gidermek amacıyla yapılan tüm etkinlikleri dile getirmek için edinilen bir yol olmuştur fakat süregelen zaman içerisinde tüm lisanlarda fiziksel etkinliklerinin ön planda olduğu ve galip gelme ile yüksek düzeydeki başarıya ulaşmak için efor sarf etme şeklinde çok kullanılan “Sport” kavramının oluşumu gerçekleşmiştir (23, 24).

Spor evrensel kültürün bir parçası olmasıyla yeryüzünde dil, ırk, din farkını gözetmeksizin tüm bireyleri aynı çatı altında toplayan elzem bir araç olmuştur. Dünya barışı için katkı sunan bir etkinlik olmasının yanı sıra çağımız sporunu; fiziksel faydaları olmasının yanında insanların ruh sağlığına da pozitif yönde etki eder, sosyal kazançlar ve moral kazanımı sağlamak için amaçlanmış hareketler topluluğu olarak da tanımlamak mümkündür (25). Düşünce ve ruhsal faktörlerle insan bütünlüğünü oluşturan yani insan vücudunu belli amaçlar doğrultusunda eğitime fikri, insanlık kavramının dünyadaki varlığı kadar geçmişe dayanır. Eylemde bulunma canlılığın en elzem belirtisi olmasının yanı sıra vücut eğitimi için de temel bir araçtır (1).

Spor; belli ilkeler çerçevesinde yapılan çekişmeye dayanan ve aynı zamanda bütünleştiren, sosyalleştiren, fiziksel, ruhsal ve zihinsel tüm faaliyetlerin bütünü olmasının yanında yenme, hırs, kazanma çabası gibi insan bilinçaltı arzu tatmini için bir araç olduğu söylenebilir (26).

Spor, insan aklı ile vücut yani fiziksel gücünü kullanarak rakibe, kendine, doğaya, mesafeye ve süreye karşı, belirli ilkeler kapsamında yapmış olduğu mücadele biçimidir. Sporun özünde mücadele ve rekabet faktörleri vardır. Spor, bireylerde ve toplumda olumlu diyalogların gelişmesine olanak sağlayan, ilkelere saygılı olmayı öğreten sosyal barışa güvenen bireyleri kazandıran bir araçtır (27) .

Sosyal kurum olarak kabul gören spor, günümüzde; kalıcı, geniş bir kitleye hitap eden bir etkinlik alanı olmasının yanı sıra kalkınmada kullanılan bir araç olarak bizi karşılamaktadır. Bununla birlikte spor artık bir bilim dalı, gelişmişlik kriteri, ekonomisi, eğitimi, alt kurumları, araç ve gereçleriyle yani tam anlamıyla bir sektör haline almıştır. Şöyle ki kendi bünyesindeki turizmi, eğitimi, giyimi, sağlığı, ulaşımı, mimarisi, ekonomisi ile günümüzde artık kendine bağlı yardımcı sektörler oluşturan ve bütünlüğünü sağlayan sosyal bir kurum haline gelmiştir. Başka bir açıdan bakarsak spor; gelişmişlik düzeyi yetersiz olan ülkelerin kalkınması amacıyla önemli bir fırsattır. Sınıfsal farklılıkların olduğu sistemlerde insanların sınıf atlaması yolunda yaygın bir etkidir (28).

Sporun klasik pedagojideki karşılığı, beden, ruh ve zihnin eğitim aracı olmasıdır. Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda spor yapan ve spor yapmayanlar arasındaki farklar (26) ve kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıklara yönelik araştırmalar (29, 30, 31) çok ilginç gerçekleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu alanda yapılan nerdeyse bütün araştırmaların ortak görüşü şudur ki;

Spor ferdin;

- Beden sağlığını
- Ruh sağlığını
- Zihinsel gelişimini
- Ahlaki gelişimini
- Kişilik gelişimini
- Olgunlaşmasını
- Kendine güvenmesini
- Sosyalleşmesini

- Algı gelişimini
- Statü sahibi olmasını vb. sağlamakta ve gelişimi açısından olumlu etkiler bırakmaktadır.

3.1.2. Bireysel Spor ve Takım Sporü Kavramı

Spor dallarının her birinin kendine ait bir sistemi, bu sistem içerisinde uyma zorunluluğu olan ilkeleri, yarışma-karşılaşma sahası ile şekilleri mevcuttur (32). Bu bağlamda spor belirli kural ve prensipler çevresinde kurulmuştur. Spor etkinliklerinin bu çerçeve içerisinde uygulanması önem arz etmektedir. Herhangi bir spor dalını benimsemek ve o sporu yapmayı istemek, öncelikle o spor dalının gerekliliği olan bütün kuralları kabul etmeyi, o kurallara uymayı, o kurallara aykırı tavır sergilememeyi aksine onları savunmayı gerektirmektedir (33).

Bireysel spor; ortak bir amacı gütmeyen ve karşı rakip takım söz konusu olmayan, bireyin başka bireye ya da bireyin doğaya karşı mücadele ettiği sporlardır. Bireysel olarak yapılan spor dalları; dövüş sporları, bowling, binicilik, crossfit, dağcılık, dart, bilek güreşı, eskrim, golf, güreş, jimnastik, kano, okçuluk, masa tenisi, satranç, yüzme vb. şeklinde örneklendirilmektedir (34).

Takım sporu; ortak bir amacı paylaşan sporculardan oluşan ve takımların birbirlerine karşı mücadele ettiği spor branşlarıdır. Futbol, basketbol, voleybol, hentbol, buz hokeyi ve benzer takım sporlarında iki takım yarışıp her takım bir diğerine karşı üstün gelmek için mücadele ederken; kürek, yüzme, yelken gibi spor branşlarında ise takım hâlinde birden fazla farklı takım ile mücadele etmektir (34).

Takım sporlarının tarihsel gelişimi çok öncelere dayanır. En eski takım sporunun Polo olduğu tarihi kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır. Doğu ülkelerinde (İran, Tibet, Çin) ortaya çıkan bu takım sporu bir süre sonra Türkler tarafından da

benimsenmeye başlamış ve oynanmıştır (35). Tarihin bilinen en eski takım sporlarından bir diğeri de çim hokeyidir. Çim hokeyi ise İran'da ortaya çıkmış oradan Nil vadisine doğru yayılım göstermiş ve eski Yunanlılara doğru yayılmaya devam etmiştir. Bununla birlikte, Eski Yunanlılar top oyunlarında bulunan atmatutma, yerde top sürme, duvara karşı oynama gibi basit biçimlerinden takım oyunları geliştirmişler, hentbol ile benzer bir oyunu, ülkelerinde turnuvalar düzenleyecek kadar yaygınlaştırmışlardır. Futbola benzeyen bir diğerk oyun da Çinliler ve Türkler tarafından oynanmıştır (36). Dahası Türk hakanları savaşa girmeden önce futbol maçı yaparak sonucu tahmin etmeye çalışmışlardır. Maçlardan önce maçın hakemi takımlardan birini niyet eder ve bu takım müsabakayı kazanırsa savaşın kazanılacağı, kaybederse savaşın kaybedileceği inancı tarihi kaynaklarda görölmektedir (36).

20. Yüzyılın başlarında Türkler de takım sporları ile ilgilenmeye başlamıştır. Futbol bu dönemlerde Türklerin yoğun olarak ilgilendiği takım sporlarından biri olmuştur. Bu bağlamda 1905 yılında İlk Türk futbol kulübü özelliği taşıyan Galatasaray kurulmuştur ve 1907de Fenerbahçe'nin kurulmasının ardından diğerk takımlar da süreci takip etmiştir. 20. Yüzyıl İstanbul'unda işgaller devam ederken çeşitli futbol turnuvaları düzenlenmiştir. Türkler tarafından kurulup yönetimi de yine Türkler tarafından gerçekleştirilen kulüpler, örneğine daha önce pek rastlanmayan buz hokeyi, çim hokeyi, kriket, beyzbol, ragbi gibi takım sporlarında takımlar oluşturmuşlardır (37).

Daha sonraki yıllarda futbol dışındaki spor dalları popülerliklerini sürdüremezken voleybol, basketbol, hentbol ve sutopu, futbolun benimsenip yayılmasından sonra ön planda olmaya başlamıştır. Günümüze bakıldığında bireysel sporlara oranla takım sporları; toplulukları coşturması ve büyük çoğunluğun izlediği

spor dalı olması yönüyle hem Türkiye’de hem de tüm Dünya ülkelerinde fazlasıyla ilgi görmektedir (35).

3.1.3. Spor Kavramının Tarihsel Gelişimi

Spor gelişiminin insanlık tarihiyle başladığı ve sporun insanlıkla aynı yaşta olduğu kabul görmektedir. İnsan, bedensel gücünü kullanarak kendi cinslerinden üstün olup onlara karşı üstünlük sağlamak ihtiyacını duymaktaydı, bu durum da spor faaliyetlerinin başlıca prensiplerinden olan “rakibe üstünlük sağlama” içgüdüsünün meydana gelmesini sağlamaktadır. Bedenin kültürel etkisiyle alakalı olan bu faaliyetlere ait ilk izler, ilk çağ zamanlarında Orta Asya, Ön Asya, Mezopotamya, Nil ve Akdeniz havzaları çevresinde görülmekteydi. Asya çevresinde Türk Kültürü Çin Kültürü ve Hint Kültürü; Nil Deltası içerisinde Mısır; Mezopotamya civarlarında Sümer, Asur-Babil medeniyetleri; Anadolu’da ise Hitit ve daha sonraki bütün kültür ve uygarlıklar bu konuda önemli gelişimlere sahne olmuştur. Bahsedilen uygarlıkların hemen hepsine baktığımız zaman bedenin kültürel olarak gelişmesine verilen değer asıl sebebinin, ilk çağın kaçınılmaz niteliği olan savaşlarla ilgili olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Var olmak, diğer uygarlıkların üstünde egemenlik kurma zorunluluğu ve tutkusuyla sonuçlanan savaşlarda galip gelebilmek, sadece fiziksel güç ve dirençle mümkün olacağından beden kültürüyle ilgili daha fazla düşünölmeye başlanmıştır (38).

Eski Yunanlılarda karşılaşılan “gymnasion” ismi verilen spor kompleksleri bu amaç doğrultusunda oluşturulan kurumlardır. Tanrıça ile tanrılara sadece dirençli bir beden ve fiziksel dirençle lâıyk görölebileceği inancından ötürü spor, kutsal boyutta anlam bulup değer kazandı. Tanrıların Tanrısı Zeus’un adına yapılan kutsal “Olimpia” festivalleri de bunun sonucu olarak gerçekleşirdi. Eski Roma’da da spor

oldukça revaçta olmasına rağmen burada farklı bir kimliğin oluştuğu söylenebilir. Zırhla yapılmış eldivenler ile gerçekleştirilen boks, rakibin kol, bacak ve boynunu kırma, rakibi boğazlamanın tehlikeli olmadığını varsayan güreş, insanların vahşi hayvanlara karşı yaptığı mücadeleler ve kanlı gladyatörlerin gösterilerine kadar uzanmıştır. Roma’da spor, “stadion” ismini alan eski Yunan spor alanlarından çıkıp “circus” ismini aldığı kanlı gösteri alanlarına girdi (38).

Sporun, yüzyıllarca gelişim göstererek en yüksek aşamaya gelmesi 19. Yüzyıla denk gelmektedir. 1863 yılında İngiltere’de futbol kavramı oluşmaya başlamış bunu 1880 yılında atletizm kulüplerinin inşa olması takip etmiştir. Sporun benimsenmesi İngiltere’den ABD’ye sıçramış, ABD’de daha farklı ve kendisine özgü bir nitelik kazanarak genişlemiştir. Spor modern bir şekle dönüşerek asıl kimliğini ve değerini bulmuş, zamanla tüm dünyaya yayılmıştır. Sporun günümüzde tüm dünyada belirli kurallara uygun olarak yapılmasını sağlayan uluslar arası federasyonlardır. Uluslararası federasyonlar kuralları belirlemektedir ve bu kuralların yürütülmesi ile sorumludur (38).

Günümüzdeki spor anlayışı önceki yıllara nazaran daha farklı olmaya başlamıştır. Örnek verecek olursak spor meslek sahaları alt sınıflarına bölünmüş, bu meslek dalları da alanlarında profesyonellik isteyen meslekler durumuna gelmiştir. Kısa bir zaman dilimine kadar ülkemizde de herkesin bildiği üzere spor meslek dalı olarak yalnızca beden eğitimi öğretmenliği ve spor dalı antrenörlüğü mevcuttu. Fakat şu zamanda spor ile ilgili öğretmenlik kondisyon ve sıhhatle alakalı meslekler, sporda yönetim, sporda basın ile yayıncılık, sporda hukuk, sporda danışmanlık, spor bilimcisi, spor hekimliği, spor istatistikçisi vb. birden fazla farklı meslek alanları oluşmaya başlamıştır (24).

Günümüzde sporla ilgilenen bilim insanlarının düşüncesi klâsik ve geçmişe ait beden eğitimi teriminden en yüksek seviyede olma eğilimi gösterince insanın hareketlerini ve öncelikle sportif eylemleri egzersiz fiziyojisi, biyomekanik, sosyoloji, felsefe, psikoloji, pedagoji biyokimya benzeri daha değişik bilim dalı geçmişin dengeleyerek araştırmaya ve sorgulamaya başlamışlardır. Bunun sonucunda ortalama olarak 20 senelik bu şekildeki bir ilerlemeyle *Spor Bilimi* var olmuştur. Spor bilimi öğretisinin yeni boyutlar elde etmesi ile birlikte toplumlar, milletler ve bütün dünya spor terimini yeniden keşfetmektedirler. Ahlâk eğitimiyle spor eğitimi de birbirinden ayırmak olmayacağı için bu iki terim birbirinden kopmayan iki terim gibidir. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk " Ben sporcunun zeki, çevik aynı zamanda ahlâklısını severim." cümlesinde bu durumu tüm gerçekliğiyle ifade etmiştir. Birey tercih ettiği spor eğitimi aracılığıyla bu sağlam vücuda çelik gibi bir yaratılış, gösterişsiz, temiz, belirgin, doğru ve özgür bir ruhun oluşmasında önemli bir etkindir. Sağlığını arka planda tutan güçsüz ve çürük beden için sağlam bir kafa yapısına uygun olması çok zordur. Spor eğitimi ve ahlak eğitimi beklenide bulunan netice güçlü bir kişilik yapısıdır (25).

Sonuç olarak bakarsak spor, çağdaş toplumlarda en kapsamlı ve en çok etki eden sosyal kurumlardan bir tanesidir (39). Spor; dil, din, ırk, eğitim seviyesi ve sosyal konumları birbirinden farklı kişileri aynı ilkeler içinde birleştiren, yarıştıran, farklı toplumlar arasında iletişim kurmayı sağlayan, insanların toplumsal hayatlarına derin bir şekilde nüfuz eden ve toplumun yapısına göre şekillenen bir olgudur. Spor, antik çağdan bulunduğumuz çağa gelene kadar sosyal yapının değişiminden kimi zaman olumsuz etkilenmiş olsa da müzikte olduğu gibi bütün dünyada konuşulan ortak bir dil olma özelliğini almıştır (40).

3.1.4. Sporun Amacı

Sporun ne için yapıldığı -hedefi ve hangi manada kullanıldığı- spora tanım ve boyutlarıyla bakıldığında, yakın bir zaman dilimine kadar gerçekleştirilen sportif etkinliklerin sadece beden eğitimi şeklinde anlaşılacak kişinin toplumsal, bilişsel ve duyuşsal boyutlarına katkı sağlaması noktasında arka planda tutulduğu şeklinde ifade edilebilir. Oysaki spor, sadece insan vücudunu değil, bütünlüğünü eğitmek için gereken bir fiil ve araçtır. Başka bir deyişle spor; eylemde bulunma yetkisi, kendisine karşı güven duyma, sorumluluk almak, yaratıcı olmak, performans, oyun, macera, sıhhat ile zindelik gibi topluma ait özellikleri geliştirmeyi amaç edinerek yapıldığı şeklinde ifade edilebilir (41). Bu perspektifte, ister eğitim kurumunun içinde ister eğitim kurumunun dışında yapılan spor faaliyetlerde kimi zaman oyun, kimi zaman performans, sağlık, kimi zaman ise öteki hedefler ilk başta tercih edilebilir (42, 37).

Belirlenen hedeflerdeki çok yönlülük tasvirlerine etki etmekte, hatta yapılan tasvirler bahsedilen hedeflerin yönünde yapılmaktadır. Bu tanımlamalar doğrultusunda spor, bireysel veya birden fazla kişinin birlikte oynadığı oyunlar şeklinde yapılan ve çoğunlukla rekabetin oluşmasına neden olan, bazı ilkeler çerçevesinde uygulamaya geçilen beden eylemlerinin bütünüdür. Spor, bireyin bedensel ve zihinsel becerilerini bir bütün olarak dengeli ve sağlıklı bir biçimde gelişim göstermesi için müsabaka şeklinde yapılan faaliyetlerdir. Modern benliğin oluşmasında vücut, ruh ve kafa elemanlarının koordinasyonlu eğitimi şeklinde ifade edilir. Spor, insan doğasında var olan saldırganlık güdüsüne barışçıl boşalma olanağı sağlamak ve saldırganlığın denetimlenmesi için elverişli bir müsabaka ortamı yaratmaktır. Başka bir tanımda spor, insanın toplumla uyum içinde olmasını

sağlamak, bireylerin ruh ve beden sağlığını güvenli bir konuma getirmek olarak ifade edilmiştir. Spor; Olimpiyat Oyunları'nda suspansuvarlı milliyetçiliktir (37, 42).

Görüldüğü üzere spor farklı tanımlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Burada önem arz eden tanımın ne için yapıldığıdır. Spor hekimliği olarak baktığımız zaman, sağlık öncelikli olarak görülürken antrenman bilimine göre ise performans öncelikli sırada yer almaktadır. Toplum bilimine göre de öncelikli olan serbest zamanların değerlendirilmesidir. Sporun eğitim kurumlarındaki karşılığı ise temel amacın insan bütünlüğün eğitilmesi gerektiğidir. (43).

Çünkü insan vücudu belli bir sistem üzerine kuruludur. Gelecek yıllardaki alt ile üst yapısını şekillendirmekte kalıtsal özellikler ve çevreyle bağdaştırılan yaşantıların insanı etkileyeceği için işlenmemiş maddenin kalitesi ile işleme aşaması hasılatın kalitesinde belirleyici faktörlerdir. Bu bakımdan, spor alanındaki eğitim insan üzerindeki eğitimi bir bütün olarak içermelidir. Çünkü kültürü var eden canlı türü insandır. Beden kültürü için kullanılan yol da, spor eğitimi ile eylemde bulunmadır (41).

3.1.5. Spor Kavramının Kişilik Üzerine Etkisi

Kişilik terimi üzerine çeşitli şekillerde tanımlanma yapılabilir ancak çoğunlukla kişinin çevresiyle ve hür düşüncesiyle yaptığı hareketler şeklinde bir tanımlamaya gidilir. İnsanlar toplum normlarına zıt düşmemek amacıyla temelinde mevcut fikir ve duygularını olabildiği kadar gizlemeye çalışır ve bu bastırılan duygular kendini gösterir (44). Kişilik; toplumsallaşma, kimlik ve kolektif oluşumunun arkasında yer alan köken, dinsel ve milliyetçilik duyguları ile çevrilmiş toplum etkisi olduğu bu durumun da sporla birleştirilebileceği doğruluğunu inceleyen araştırmalar, spora yönelik artış gösteren ilgiyle birlikte spor psikolojisinin gelişim

göstermesine zemin hazırlamış aynı zamanda bu alana yönelik yapılan çalışmaların sayısında bir artış olduğu gözlemlenmiştir (45).

Son dönemlerde üzerine en fazla araştırma yapılan konulardan bir tanesi benlik teriminin spor karşılaşması sonrası nasıl değişikliğe uğrayacağı olmuştur. Kişilik kavramıyla ayrılmaz bir parça olan benlik; ne olduğu, kim olduğu veya hayata dair beklentilerinin neleri oluşturduğu tarzındaki suallere karşılık gelen yanıtlardan oluşmaktadır. Kişilik olgusu bireyin gelişim kademesinde kendi varlığını anlamlandırması, benliğinin farkına varması ile kendisini toplum ile kıyaslaması manasında kullanılmaktadır. Spor kavramının idman ve karşılaşma aracılığıyla oluştuğunu savunmaktadır. Bugüne kadar yapılan araştırmaların birbiriyle uyuşmayan neticeler çıkmasını, var olan tenkitleri ile tutumları göz önünde bulundurarak, spor ve kişilik arasındaki bağlantı ile ilgili; spor ile kişilik arasındaki mevcut ilintinin yönü ve derecesi ile alakalı net bir yargıya ulaşmanın daha mümkün olmadığı ve oyuncunun stili, hareketleri ile kültürü arasında bir ilişkinin mümkün olmadığı söylenmiştir (46).

3.1.6. Sporda Etik

Etik, bir birey veya grubun hareketlerini hangi davranışların hatalı olup olmadığı noktasında yön veren değer ve ahlaki kuralların tümüdür. Etik değerler, iletişimde bulunma ve karar verme gibi aşamalarda, iyi veya kötü tanımlarıyla alakalı standartların oluşumunda etkindir (47). Etik kavramına baktığımızda kişisel ihtiyacın ve farklılıklara duyarlılığın ön planda olduğunu görürüz. Kişiye özgü hareketlerde sorumluluk, diğer kişilere karşı ilgi, dürüstlük ve sportmenliğe bağlı kalmak mevcuttur. Sporda etik değerlere baktığımız zaman sportmenlik terimi kişinin yüksek düzeydeki değerlerini kapsamaktadır. İnsan olmanın nihai aşaması bireyin yüksek

değerlere ulaşmasıdır (48). Genel anlamıyla bakılırsa spor etiği, sporun ilerlemesinde elzem bir etken olmasının yanı sıra spordaki tarafların sorumluluk ve görevlerini dürüstlük, hakkaniyet, şeffaflık, objektiflik ve saygı benzeri evrensel değerler çerçevesinde yerine getirmeleri istenmektedir. Spor etiğinin asıl amaçladığı kişilere spor konusunda benimsenmiş genel-geçer etik kuralları kabul ettirerek bu kuralların spor ortamlarında davranışa geçirilmesini sağlamaktır. Bu noktada elzem görülen, kabul edilmesinde aracı olan koçların ve spor öğretmenlerinin spor etiği ile ilgili eğitim almış ve etik prensipleri davranışa geçirme noktasında karşılayabilecek yeterli bir bilincinin olması gerekir (49).

Sporda etik ilkeler aşağıdaki kavramlarla oluşmuştur (50, 51).

Centilmenlik arkadaşa davranan, hoşgörü ile görgü sahibi hareket etme biçimidir. Karşı tarafa pozitif şekilde yaklaşım sıkıntı ve ufak gerginlikleri sorun çıkarmadan, şikâyette bulunmadan kabul etme iyi niyetini de içinde barındırır. Olumsuz olmaksızın olumlu olma noktasındaki hareketleri bünyesinde barındırır (52).

Erdemlilik ise ahlakın üzerine övgü getirdiği iyi olmak, alçakgönüllülük, kahramanlık, doğruluk vb. vasıflara sahiplenilen durumu açıklamaktadır. Kişinin varoluşuna karşı sorumluluk duyması ise erdemlilik kavramıyla tanımlanmaktadır (53). Erdem kavramı ahlak boyutunda üstün gelme anlamına da gelmektedir (54). Bireyin erdem sahibi olması, insan olmasından ötürü insanî vasıflarını geliştirerek en üst düzeye ulaşması anlamına gelmektedir. Sportif faaliyetlerde erdemli insan yetiştirme sportmenlik ruhunu oluşturmaktadır (55).

Tüm spor branşlarının yapısına ve daha sonrasında genel olarak spor durumuna ilişkin ilkeler bağlamındaki erdemler anlaşılmaktadır. Oyun olarak baktığımızda

sporda eşitlik kuralına uyulması, oyuna spor anlamındaki yeterliliğin en üst seviyesinde katılım sağlanması, doping ve benzer durumlara başvurulmaması, gerginlik halinin olduğu durumlarda kendini dizginleyebilmesi, sporun spor amacını güderek yapılması benzeri sportif erdem içerikleri, tüm sporcular için olması gereklidir (56).

Dürüstlük, söz ve hareketlerinde doğru olmaktan ayrılmamak demektir. Aynı zamanda sorumluluk ve hizmetlerini yerine getirirken felsefi inanç, dil, din, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce vb. nedenlerle ayırım yapmayan ve kişi hürriyet ve haklarına aykırı ya da kısıtlayıcı müdahalede ve fırsat eşitliğini engelleyecek uygulama ve hareketlerde bulunmayan anlamına da gelmektedir (57).

Fırsat eşitliği, verilen fırsatlardan ayırım yapılmadan tüm insanların eşit şekilde faydalanması durumudur. Tüm insanlar eğitim kurumunda ve burada takdim edilen bütün etkinliklerden eşit şekilde faydalanma, başarı sergilemek amacıyla eşdeğer imkanlardan yine eşit şekilde fayda görmek, eşdeğer davranış görme hakkına sahiptir (57).

Empati, karşıdaki bireyin fikir ve duygularına ek olarak bu fikir ve duyguları anlamlandırarak tarafsız bir biçimde farkında olarak temsili olarak yaşama şeklinde tanımlanabilmektedir (58). Özellikle takım olarak oynanan sporlarda sporcunun takımındaki arkadaşlarına, antrenör ve rakip oyunculara karşı empatik davranışlarda bulunması; bütün bu faktörlerin kendisine ne şekilde davranılacağını konusunda tahminde bulunmasında, takım olarak birbirilerini benimsemesine ve bunun akabinde de takımın başarılı olmasında elzem bir etken olabilmektedir (59).

3.2. Empati

İnsan yaradılışı gereği sosyal olduğundan dolayı yaşamda yalnız olması beklenemez. Kişi, yaşamının devamı için elzem bedensel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sosyal hayatının varlığını idame edebilmesi amacıyla kesinlikle başkalarına ihtiyaç duymaktadır. Kişinin sosyal hayatını idame ettirirken yapması gereken başkalarıyla ilişki halinde bulunmak ve birlikte yaşama zorunluluğunun olduğu noktasında farkına varacak bilinçtedir. Kişilerin başkalarıyla ilişkilerinin pozitif olması, bireyin öncelikle kendini ve devamında da başkalarını algılayabilmesine ve kabul görmesine bağlıdır (60).

Kişilerin makbul ve güçlü ilişkiyi kurabilmek için gereken bilgi ve yeteneğinin mevcut olmaması durumu kişilerarası diyalogda bozukluk ve iletişimdeki kopukluğa sebep olmaktadır. Sağlıklı bir diyalogda bulunma becerisi olan kişilerin duygu, fikir ve beklentilerini karşı tarafa net bir şekilde iletebildiğini söylemek mümkündür. Kişinin karşısındaki kişiye duygu ve düşüncelerini doğru aktarabilmesi aynı zamanda kişinin kendine güveninin artması, yaşanan olayları gerektiği gibi yorumlayabilmesi çevresindekilerle pozitif bir yönde iletişim kurabilmesi açısından önemli ve gereklidir (60).

3.2.1. Empatinin Tanımı

Varlığı ve önemi çok öncelere dayanan iletişimin insanların özel ilgi alanı haline gelmesi 21. yüzyılın yeniliğidir. İletişim gerçeğinin insan hayatıyla ilintili olan elzem bir nokta olduğunu göz önüne bulundurarak bu olguyu değişik sahalarda, azalış ve artış gösteren önem derecesine göre ele almak gerekmektedir (61).

Empati sözcüğü Antik Yunan kökenli “empathia” ve Almanca kökenli “Einfühlung” kavramlarıyla oluşum göstermektedir. Eş duyumun karşılığı olarak kullanılan “Einfühlung” sözcüğü Almancada bir başka kişinin yerine koyabilme, İngilizcede ise yine bir başka kişinin ayakkabısını giyebilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Empati sözcüğü Türkçede eş duyum şeklinde kullanılmaktadır. Özellikle iletişim alanlarında “eş duyumlu anlayış” ve “eş duyumlu olma” terimlerinin kullanıma çok sık dahil olduğu görülmektedir (62).

Freud empatinin ortaya çıkışını, birey karşısındaki bireyle özdeşim kurar ve bunun sonucunda o kişinin duygularını, hislerini taklit ederek empati kurar. Bu sistem, bireye değişik yaşamları algılayıp onlarla ilintili fikir sahibi olma fırsatı sağladığı şeklinde ifade etmiştir. Kohut empatiyi, bir diğer kişinin içsel yaşamının içerisine girip onun duygu ve düşüncelerini algılama potansiyeli olarak tanımlamıştır. Kohut empatiyi, başkasının yaşamına katılımını özümseyerek kişinin içebakış geliştirmesi olduğunu dile getirmektedir (63).

Empati kavramının bugünkü anlamı ile kullanılış alanı ise Rogers’a aittir. Rogers empatiyi, insanların ne yaptığı ve ne duyduğunu o insanların açısından bakarak algılamak, onların içsel hayatlarının içine girmek ve bu durumu, o insanlara ne şekilde görünüyorsa o şekilde anlamaktır. Başka bir söyleminde bahsettiği şekli ise, kişinin kendini sanki bir başkasıymış şeklinde ama hiçbir zaman “sanki” şartını kaybetmeden izah edebilmesiyle, empatik algılamanın mümkün olduğunu dile getirmektedir (64).

Empati, karşıdakini dinlemeyle başlar, o kişinin fikir ve duygularını anladıktan sonra da bunu karşıdakine doğru bir biçimde dönütte bulunma yeteneğiyle devam etmektedir (65). Empati, bireyler arasında iletişimi daha kolay hale getiren ve

bireyleri birbirlerine daha yakın bir konuma getiren en elzem unsurdur. Birey kendinin başka kişiler tarafından anlaşıldığını ve kendine önem verildiğini gördüğünde kendini iyi hisseder, rahatlar ve toplumla uyumlu bir biçimde hayatını idame ettirir. Empati, sadece kendiyle empati kurulan kişiye değil, empati kuran bireye de faydalı ve önem arz eden bir hareket biçimidir. Empatik yeterliği olan bireyler etrafındakilere karşı yardımda bulunabilmede ve bunun sonucunda çevresindeki insanlar tarafından sevilmeaktedirler (66). Bu empatik yeterliği olan bireyler pozitif yönde ruh, biliş ve ahlaki boyutta kendini geliştirmiş bireylerdir. Empati kurarak hareket eden kişiler, bireyler arası iletişim uyuşmazlıklarında çözüm bulan, değişik kültür ve etnik kökene ait bireylerle daha çok uyumlu olabilmektedirler (67).

Bir kişinin karşıdaki bir kişiye karşı empatik davranması için gerekli faktörler şunlardır:

a. Empatik davranacak kişi, kendini karşıdaki kişinin yerine koyarak, yaşananlara o kişinin görüş açısıyla bakarak düşünmelidir. Her bireyin hayata karşı bakış açısı kendine özgüdür. Eğer birey karşıdaki bireyi anlamak istiyorsa, çevresine onun bakış açısıyla bakmalı, yaşanan durumları o kişi gibi yaşama ve algılama noktasında dikkat etmelidir. Bunu yapabilmek için de empatik davranmak istenen kişinin rolünü üstlenmeli, onun yerine geçerek yaşananları o kişinin fikir ve duyguları boyutunda değerlendirme yapılmalıdır. Birey karşıdaki kişinin rolüne bürünerek empati kurduğu zaman, o kişinin rolünü kısa bir zaman yaşamalı, sonrasında bu rolü terk ederek kendi gerçekliğine dönebilmelidir (68).

b. Bireyin empatik davranmış sayılabilmek için, karşıdaki insanın duygu ve fikirlerini doğru bir biçimde anlamak gerekir. Karşıdaki kişinin yalnızca fikirlerine

ya da yalnızca duygularına anlam katmak bir başına yeterli olmamaktadır. Bu bağlamda empati teriminin duygusal ve bilişsel şeklinde iki bileşeni mevcuttur. Karşısındaki kişinin yaşadığı hisleri aynı şekilde hissetmek duygusal nitelikte bir etkinlik; karşısındaki kişinin rolünde bulunarak nasıl hisler yaşadığına anlam getirmek, bilişsel nitelikli bir faaliyettir. Duygusal rol almanın ilk şartı bilişsel rol alma olarak varsayılabılır (68).

c. Empatik davranışta bulunan kişinin zihninde oluşan empati boyutundaki kavrayışın, karşısındaki kişiye iletilmesi davranışı şeklinde ifade edilebilir. Karşısındaki bireyin duygu ve fikirleri net bir şekilde algılansa dahi, algıladığını o kişiye belli edilmezse empati kurma aşamasının tamamlandığı söylenemez (68).

Günlük yaşamda insanlar kimi zaman saldırganca davranışlarda bulunabilirler. Bu tarzdaki kişilerle iletişimde olan bir kişi empatik davranışta bulunduğu saldırganca tutum sergileyen bireyin hareketinde bir yumuşamaya gidildiği ve kendisiyle empati kuran bireye karşı pozitif tutum sergiler. İnsanlar, kendi duygusal ihtiyaçları noktasında tatmin olabilseydi empati kuruyor olmanın anlamı olmayacaktı. Ancak toplumun büyük bir kesimi duygularını dizginleyebilme noktasında yeterli olmadığı için, kendilerine karşı empatik davranılması gereksiniminde bulunurlar. Bu sayede anlaşıldığını hisseden birey, negatif boyuttaki hareketlerinden uzak durarak önemli oranda uyumlu ve mutlu olabilmektedir (69).

3.2.2. Empati Kavramının Gelişimi

Empati kavramının gelişim aşamasındaki en elzem husus çocuğun gelişim gösterdiği süreçte içinde ben ve ötekiler farkını gözetmeye başlamasıdır. Bilişsel algının gelişmesinden evvel anne çocuklar için kendi vücutlarının bir uzantısı algısıdır. Bilişsel algının gelişmesi ile birlikte kendinin annesinden bağımsız bir

varlık olduğunun farkına varmaya başlar ve bu süre zarfında ben merkezci yapılarından kurtulur ve empatinin temelleri oluşmaya başlar (70).

Empati terimi ilkin estetik ve epistemolojik açıdan incelenmiştir. Estetik açıdan, nesnelere algılanması esnasında gözlemleyen duyu ve düşüncelerinin kendiliğinden yansması; epistemolojik açıdan ise sanatçı ve şairlerin amaçlarına ulaşma metodu anlamında kullanılmıştır (71, 72). Empati sözcüğünün ilk kullanımı, güzel sanatlardaki estetik yaşantıyı belirtmektedir (73). Alman estetikçilerin kullandığı “einfühlung” kavramı 1873 yılında “kişinin güzel obje içerisine yansması” şeklinde tanımlanmıştır. Psikoloji literatüründe ise empati kavramı ilk defa 1897’de Lipps tarafından kullanılmıştır. Almanca einfühlung olarak adlandırılan bu kavram, herhangi bir nesneyi incelerken ve gözlemlerken bireyin kendini nesneye yansıtması ve nesne ile arasında bir özdeşim kurması durumu olarak tanımlanmıştır (74).

Burada tanımlandığı şekliyle einfühlung, bir kişinin karşıdaki bir nesneyi algılaması esnasında ortaya çıkmaktadır. Lipps’in 1897’den sonraki çalışmalarında, nesnelere ilaveten insanların algılanması sırasında da einfühlung’un ortaya çıkabileceğinden bahsetmiştir. Lipps 1903 yılında yayımlanan bir makalesinde, bir insan için üç bilgidен söz etmektedir. Bunlar:

1. Nesnelere ilişkin
2. Kişinin kendine ilişkin
3. Diğer insanlara ilişkin bilgilerdir.

Üçüncü tür bilgiye ulaşmanın yolu empatiden yararlanmaktır. Bu yol ile birey karşıdakine kendini yansıtarak, iç taklit yolunu kullanarak onunla paralellik kurar ve

onu anlamaya gayret eder. Bu şekilde karşıdakinin iç dünyasına temas etme, onu tanıma şansını elde eder (75).

Uluslararası literatüre bakıldığında, ilk olarak araştırmacıların empatinin sadece bilişsel ya da sadece duygusal boyutu olan bir kavram olduğunu savundukları görölmektedir (76, 77). Daha sonrasında ise, empati kavramının çok boyutlu olduğu açıklanmıştır (78, 79). Empatinin perspektif alma, empatik ilgi (empathic concern), fantezi ve kişisel stres olmak üzere dört alt boyutunun olduğu şeklinde bir yaklaşım bildirilmiştir (78). Çoğunluk tarafından kabul görölen ve günümüzde devam eden tutum empatinin bilişsel ve duygusal olmak üzere iki alt boyutunun olduğunu iddia eden yaklaşımdır (79, 80, 81). Bireyin karşıdaki ile empati kurabilmesi için öncelikli olarak kendisiye karşıdaki bireyin ayrımını bilişsel yönden yapabilmesi ve karşıdaki bireyin hangi duygu durumu içerisinde olduğunu bilişsel yönden ayırt edebilmesi gerekmektedir (82). Bilişsel boyuta ek olarak, empati gelişimini araştıran yazarlar, duygusal boyutun önemini de belirterek, doğumundan itibaren kişinin etrafındakilerin duygularını bilişsel yönden algılayıp duygusal yönden tepkiler verdiğini söylemiştir (83). Empati sözcüğü açıklanırken buna ek olarak, “empatik anlayış ” ve “empatik olma” tanımları sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Empatik anlayış, terapist ve hasta arasında oluşan bir sürecin son aşamasıdır ve sürecin terapistte ait olan zaman dilimini belirterek terapistin bu süreç sonunda elde ettiği anlayış kapasitesini dile getirmektedir (86). Empatik olma ise terapist ve hasta arasında oluşan, terapistin hastanın iç dünyası ile ilgili eş duyumunu sözel bir şekilde vurguladığı bir durumdur (85).

Empatinin biyolojik göstergelerine yönelik en önemli gelişmeler ayna nöronların buluşu ile başlamıştır (86). İtalya’da bir grup araştırmacı makak

maymunlarıyla yaptıkları bir çalışmada, el-ağız hareketlerinin beyinde karşılık geldiği alanların haritalanması esnasında deneklerin bir cismi algılamadıkları halde, algılayan birisini izledikleri esnada da beyin aynı alanında, bir cismi algıladıkları ana benzer seviyede bir elektriksel aktivite artışı olduğunu gözlemlemiştir (87, 88). Ferrari ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, makak maymunlarının sosyal iletişimde kullandığı dudak protrüzyonu ve dudakların birbirine vurulması gibi ağız hareketlerinin insanlar tarafından taklit edilmesini izlerken, beyinlerindeki elektriksel aktivite değişiklikleri kaydedilmiştir. Çalışmanın sonunda makak maymunlarının bu hareketleri taklit eden bir insanı izlediklerinde, aynı jest ve mimikleri yaptıkları (aynaladıkları) gözlemlenmiştir (89).

Farklı psikoterapi tutumlarında empati

Freud "Analiz eden kişinin kendisine ait bilinç dışını, hasta olan kişinin verici bilinç dışının aksine alıcı bir yapıya dönüşüm sağlaması yönündeki gerekliliğini" dile getirmiştir. Empati sürecinde iki farklı türünü göstermiştir; serbest çağrışımların ortaya çıkması için, hasta olan kişinin fikir ve duygularını özgür bir şekilde dışa vuracağı bir konum var etmek ve hastanın bilinç dışına adapte olmak (90). Ancak sonrasında, 1920'lerde empati kavramını "egomuza yabancı farklı bir bireyi algılamamızda en elzem kesimi var eden süreç" şeklinde düzeltip yeniden tanımlayan kuramcı, empati kavramını "nesne ile özne arasındaki bir takım benzer yönlerden yola çıkılarak özdeşim kurma biçimi" şeklinde ifade edilmiştir (91).

Yıllarca aktif bir şekilde psikanalizle ilgilenen Ferenczi empati kavramını tanımlama noktasında çok mühim kuramcılardan bir tanesidir. Kuramcı, nevrozların ilerlemesini ödipal çatışmaların aksine erken çocukluk dönemindeki empati eksikliği tecrübeleriyle ilişkilendirmiştir (92). Bu yönde geliştirdiği terapi metodunun

yetişkinin içinde yaşattığı çocuğa karşı hoşgörü sahibi, rahatlatan ve empatik iletişimin, güvene, savunmasızlığa, kendini keşfetmeye açık bir ortam var ettiği biçiminde ifade etmiştir (93).

Empatik iletişim analiz eden kişinin hastası ile iki çocuk gibi diyalog kurma yeterliliği ile bağlantılı olduğunu ileri süren kuramcı, psikoterapi esnasında Freudyen metodu baz alarak yüksek oranda empatik ve düşük bir oranda yorumcu olunması noktasındaki gerekliliği vurgulamıştır. kuramcı, psikoterapistin daima empati ilkesini takip etmesi gerektiğini, hatta yoğun bir biçimde itici bulduğu hasta kişilerde dahi kendini empati yapmaya zorlaması gerektiğini dile getirmiştir (94).

Doğrusu 1950'lerin son yılları ile 1960'ların ilk yıllarında Olden, Schafer, Kohut ve Greenson benzeri kuramcılar empati yapmayı yine gündem haline getirmeden evvel, psikanalitik literatürde empati kavramı günümüz ile kıyaslandığında kısıtlı olduğu gözükmektedir (95). Ancak bahsi geçilen yılların sonrasında ise yüksek oranda farklılık olduğu gözlemlenmiş ve aniden empati, terapistlerin temel hedefi durumuna gelmiş, neredeyse işin yarısının bitmesinin terapistlerin empati yapmasıyla doğru bir orantı olduğu manasına geldiği görülmüştür (96).

Empati teriminin, bahsi geçilen yılların sonrasında önemli bir konuma gelmesinin en çok etki eden faktörlerinden bir tanesi Kohut'un empati kavramına vermiş olduğu değerdir. Kuramcı, empati kavramıyla alakalı ilk çalışmalarında, empati kavramını "aracılı iç gözlem" şeklinde tanım getirilmiş ve bireyin kendi iç dünyasını keşfetmek için elzem araçlardan bir tanesi olduğunu dile getirmiştir. Kohut'a göre terapist, devamlı kendini hasta olan kişinin yerine koyarak, şayet hasta

olan kişinin konumunda olsaydı nasıl hissedebileceğini kendi iç gözlemi aracılığıyla algılamaya çabalaması gerekmektedir (97).

Kohut da Ferenczi'ye yakın bir şekilde erken çocukluk dönemindeki empati eksikliğinden söz etmiş ve bunu empatik davranış sergilemeyen annelik ve babalık şeklinde ifade etmiştir. Kohut'a göre narsistik psikopatolojisinin, özünde, kendilik nesnesinin empati kavramındaki eksikliği ile bağlantılıdır. Psikoterapist, hasta olan kişide narsistik kendilik nesnesi aktarımının net bir şekilde gelişmesi için, hasta olan kişinin tedavi esnasında çıkan yüceleştirme durumlarını empatik şekliyle kabul etmeli velhasıl hasta olan kişinin empati boyutunda yansıma göstermesi gerekmektedir (98).

Rogers aracılığıyla gelişim gösteren danışan merkezli psikoterapide empati teriminin özünü oluşturmada etkili olmuştur fakat Kohut'un kendilik psikolojisindeki tutumundan daha değişik şekilde ifade edilir. Empati tedaviler için ilk şart olmasından ziyade temel nitelikte bir terapötik yapıdır. Terapist terapötik bir yaklaşım içerisinde bulunmaktan ziyade hasta olan bireye yönelmeye ve hastayı algılamaya çabalar ve bundan dolayı bireyler arasındaki etkileşim yönetici/yönlendirici bir özellik taşımamaktadır (99).

Davranışçı ve bilişsel tedavilerde empati hasta ve terapist arasında olumlu iletişimin oluşabilmesi ve birden çok zorunlu girişimde bulunulabilmesi için kullanılan yardımcı bir faktör biçiminde ifade edilmiştir (62).

Postmodern tutum açısından ise sadece herkes tarafından kabul görülen genel-geçer bir doğru olmadığından terapistin empati kurabilmesi elzem bir durumdur. Şayet birçok hakikat varsa ve hakikatimizi bireysel olarak inşa ediyorsak, empati, kişiye özgü doğrulukların algılanmasında daha çok önemli bir hal alır.

Empati sadece girişim için kullanılan bir araç olmaktan öte farklı bir bireyi farklı bir hakikatten duyumsama metodudur (62, 100).

Empati konusunda yapılmış çalışmalar

Bireylerin eylemlerinde farklılığa sebep olduğu için empati seviyesi kişilerin hayatında önem arz eder. Empati seviyesi değişik bireylerin değişik şekillerde birbirini takip eden eylem dizinlerinin belirtildiği görülmektedir (101). Mesela; empati seviyesi yüksek çocukların bir yaş itibariyle duygusal tepkilerinin, kendini dizginleyebilme seviyelerinin, içe dönük güdüleme ve pro-sosyal eylemde bulunma düzeylerinin empati seviyesi daha az olan kişilere nazaran daha fazla olduğu saptanmıştır (102). Aynı durumda empati seviyesi yüksek olan kişiler düşük seviyedeki kişilere oranla prososyal ve alturistik davranış bakımından daha uygun bir konumda olduklarını göstermektedir (103).

Empati seviyesi, sıralanan davranışlar haricinde, saldırgan ve antisosyal davranışlarla da alakalıdır (104). Empatinin kabalık ve saldırgan davranışlar ile zıt yönde bir bağlantı içerisinde olduğu görülmektedir. Empati, saldırgan ve sosyalleşmeye karşı olan kişilerin eylemlerini minimaliz etmesinde önemli bir etkidir (105, 106). Cinsiyet bazında empati seviyene bakıldığında kadınlardaki mevcut empati seviyesinin erkeklere oranla daha yüksek olduğuyla ilgili literatürde bir anlaşmaya ulaşıldığı görülmektedir (105, 107). Hatta farklı bir çalışmada bilhassa duygu yönünde kadınların erkeklere oranla, genç bireylerin çocuk yaştaki bireylere oranla ve erişkinlerin genç bireylere oranla empati kurma noktasında daha yüksek seviyelere ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır (108).

Yapılan bir çalışmada ise bireylerin kendi cinslerinde empatiyi geliştirme düzeyi, karşı cinse karşı geliştirme düzeyine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır

(109).Atlı'nın yapmış olduğu bir çalışmada benlik kavramını algılama düzeyi yüksek olan bireylerin empati seviyelerinin de yüksek olduğu görülmektedir (110). Müzikle ilgilenen genç yaştaki bireylerin empati kurma becerisi ile özsaygı seviyeleri müzik ile uğraşmayanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür (111). Endresen ve Olweus'un zorbalık davranış ile empati kurma arasında nasıl bir bağlantı olduğunu incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışma neticesinde zorbalık davranışı ve empati kurma arasında olumlu, zorbalık davranışı ile yaklaşımlar arasında olumsuz yönde önemli bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (105).

Gini ile arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmada 7. ile 8. sınıftaki erkek öğrencilerde zorbalık eylemleri ile empati seviyeleri arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Şöyle ki; bu öğrencilerin empati seviyelerinde mevcut düşüşün zorbalık eylemleri ile alakalı olduğu bilgisine ulaşılmıştır (112). Padilla ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmada, pozitif yöndeki anne ve babalık, empati kurma ve öz düzenleme kavramlarının yabancı, arkadaş ve aileden olan bireylere karşı pozitif yönde sosyal davranışlar ile alakası araştırılmıştır. Çalışmada pozitif yöndeki anneliğin ergenlikteki bireylerde empati seviyesi ile alakalı olduğu bulunmuştur (113).

3.2.3. Empati ve Ahlak

Ahlaki davranış, sosyal anlamda beklentilere, normlara ve kurallara uygun bir şekilde sürdürülen davranış olarak ifade edilmektedir. Ahlaki gelişim ise, kişinin bunları göz önünde bulundurmaya mecburiyetinde olduğu süreç biçiminde ifade edilmektedir. Dolayısıyla empati, diğer bireyin mutluluğu için, kişinin davranışlarının ne anlama geldiğini düşünme ve ahlaki bakış açısını özümseme

beceri olarak düşünülduğünde, ahlaki gelişim ve ahlaki davranışı anlamak için önemli bir duruma gelmektedir (114).

Karar verme ile ahlaki sorgulama konusunda devam eden araştırmalarda katılım gösteren bireylere çoğunlukla ahlak boyutundaki kargaşayı içeren durumlara denk gelen bireylerinin ne şekilde hareket etmesi gerektiği sorulmaktadır (20). Bir birey, risk teşkil eden veya sıkıntılı bir durumda olan başka bir kimseye rastladığında ona yardım etme isteği ile o an daha önceden kendine belirlemiş olduğu hedefini devam etme arasında kaldığı durumda bireydeki mevcut ahlak boyutu kendini gösterme yönelimi içerisine girmektedir. Bir birey, farklı bir kişiye kötü davranılmasından kaynaklı rahatsızlık duyduğunda ya da bir bireyin davranışının farklı bir bireye zarar verebilecek durumda olduğunda veya bir birey dış baskı altında olduğunda bireylerin ahlaki boyutları ortaya çıkmaktadır (20).

Ahlak temellerinin empati kurmada bulunduğunu söyleyen Hoffman acı çeken, risk altında kalan ya da herhangi bir noktada mahrum kalmış olan bireylere karşı empati kurarak sorunlarını anlamaya çalışmak, insanları mağduriyet yaşayan bu kişilere yardım etmeye teşvik eden durumdur. Kişiyeye özgü ilişkilerde kurulan empati ile özveri arasındaki doğrudan kurulan ilişkiden ziyade; kuramcı empatik duygu seviyesinin bireyleri belirli ahlak kuralları çerçevesinde yönlendirdiği düşüncesindedir (20).

Empati ahlaki alakalı yakından ilişkili olduğundan, empatinin oluşması ahlaki ilkeleri harekete geçirmektedir. Bundan dolayı, dolaylı veya doğrudan bir şekilde de olsa bu ilkeler aracılığıyla empatinin ahlaki yargılama ve mantık yürütme üzerinde büyük bir etkisi vardır (20).

3.2.4. Empati ve Spor

Sportdaki etkileşimler, eylemlerdeki koordinasyon üzerine kuruludur. Bu şekildeki koordinasyonlar karşılığında birden fazla boyutu olan kaynaklar aracılığıyla oyunu kavrama becerisi gerektirmektedir. Mesela, bir kişinin takım arkadaşlarından her birinin bazı koşullarda nasıl hareket edeceğini ön görmesi gerekmektedir. İşte bu durum oyun içerisinde değişik görüş açılarının karışık koordinasyonlarını içermektedir. Türlü oyun stratejileri barındıran branşların başarılı bir şekilde uygulanması şüphesiz görüş açısı kazanmayı arttırmaktadır (115).

Sportif deneyim ile empati kurma arasında bulunan ilişkiyle ilgili çok şey bilinmemektedir. Fakat yine de spor ile ilgili deneyimin, diğer kişilere karşı mevcut empati seviyesini düşürdüğü söylenebilir. Karşı takımdaki bir oyuncu ile empati yapmak “başarı hedefi” ile tezat düşebilir ve kendi takımındaki bir oyuncu ile empati yapması da kişinin sergileyeceği performansa odaklanma noktasında olumsuz etkileyebilir. İlâveten, bazı antrenörler bilinçli bir şekilde kendi oyuncusunun karşı takımdaki oyuncular için endişe duymasını istememektedirler. 8 ile 16 yaş aralığındaki 1381 Finli erkek ve kız beysbol oynayan sporcu üzerine yapılan çalışmada yukarıda anlatılan konu ile ilgili az da olsa destekler niteliktedir. Kalliopuska'nın 1987'de yapmış olduğu çalışmasında oyuncuların beyzbol oynama süreleri ile duyarlılık gösterme arasında ters bir orantının olduğunu saptamıştır. Empati seviyelerinde farklılık olduğuna dair bir şey bulunmamıştır fakat kız sporcuların erkek sporculara göre daha duyarlı olduklarına ilişkin verilere ulaşılmıştır (115, 116).

Empatik duyarlılık konusunda yapılmış farklı bir araştırmada ise bireysel spor ile ilgilenen koçların takım sporları ile ilgilenen koçlardan empatik duyarlılık konusunda daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (117).

3.3. Tepkisellik Kavramı

Kişinin hür iradesiyle yapacağı tercihlerde dış faktörler tarafından kısıtlanması nedeniyle kaybedilmiş özgürlüğünü tekrardan kazanma veya kayıp oluşmadan önce olması mümkün kaybı önlemek için sergilenen davranış boyutundaki tutumlar şeklinde ifade edilebilir (5).

İnsanlar hayatlarını idame ederken bir takım stres veren durumlarla karşılaşır ve stresi neden olan mevcut noktanın kendi duygularında oluşturduğu yoğunluğa bağlı olarak değişik duygusal tepkilerle dönüt sağlarlar. Duygu boyutundaki hassasiyet ve tepkinin yoğun olduğu ergenlik süreci ve hemen sonrasında gelen yüksek okul/üniversite dönemindeki genç bireylerde ruhsal ve fiziksel değişikliklere bağlı olarak sosyal açıdan önemli farklılıklar olur. Duygusal tepkisellik, gündelik yaşamda sosyal çevreyle yaşanan ilişkilerde kişinin kişilik özelliklerine göre hissettiği duyguları ve bu duygulara bağlı olarak verilen tepkileri dile getirmektedir. Olumlu yönde yükseliş gösteren duygusal tepkiler sevgi, saygı, güven ve bireysel mücadele noktasında bir artış gösterirken olumsuz yönde yükseliş gösteren duygusal tepkiler bireyde hayal kırıklığı, korku, saldırganca tutum ve intihar etmeye boyutuna gidilebilecek olumsuz durumlara sebep olabilir (118).

Psikolojik dayanıklılık insan hayatında karşı karşıya kalınan negatif durumlara karşı çaresiz olmak, içe kapanıklık ve kaçmaya karşın bu negatif durumlarla mücadele edebilme gücü olarak ifade edilebilir. Psikolojik dayanıklılığı

artıran etkenlerden biri, günlük yaşamda kişilerin öteki kişilerle ilişkilerinden doğan olumlu duyum yani algılanan sosyal destek şeklinde tanımlanabilir (119).

3.4. Sportmenlik Kavramı

İngilizce olan ve dünya çapında sıkça kullanılan Fair-play terimi ‘‘centilmenlik’’ manasında olduğu bilinmektedir. Sporda centilmenlik ülkemizde çoğunlukla sportmenlik kavramı olarak kullanılmaktadır (120).

Sportmenlik, sportif etkinlikler arasından sosyal ve ahlaki değerlerle alakalı, geniş çaplı ve normative ilkeler çerçevesinde tutarlı bir davranış biçimidir. Ayrıca sportmenlik çerçevesinde yapılan hareketler çekişmeli spor ortamında yanlış olan hareketlerin aza indirgenmesinde etkili olmaktadır (121). Sportmenlik terimi tanımlarına bakıldığında insanın itibarına duyulan saygıdan yola çıkılarak oluşmaya başlamış, beden eğitimi ve spor kavramının tüm basamakları ile çeşitinde hak gözetilerek ve dürüst bir şekilde oynanan oyun olarak kendini benimsettirmiştir (120).

Sportmenlik, spor geleneğinin bir parçasıdır. Sporda sıklıkla referansın yapılan bir kavram olmasına karşın tanımlamadan ziyade içeriği ile alakalı kısa açıklamalar verilmektedir. Sportmenlik ve onun spor ve ahlak ile ilişkisi yaygın bir biçimde varsayılsa da karışık yapısından dolayı tanımlama yapılması pek tercih edilmemektedir (122). Spor ortamında ahlaki amaçları ifade etmek için kullanılan sportmenlik terimi için değişik bakış açılarıyla farklı tanımlamalar yapılmıştır. Shields&Bredemeier sportmenliği ahlaki amaçların ışığında rekabetçi oyun dürtüsünü düzenleme erdemi olarak tanımlar (123).

Keating sportmenliğin doğruluk, sabır, dizginleme, öz saygı, adalet, bağışlama, büyüklük ve nezaket gibi özellikleri içerdiğini belirtmiştir (7). Farklı bir

kaynakta sportmenlik, spor ve etkinliği adalet, ahlak, saygı ve arkadaşlık gibi uygun davranışlarla güzelleştirme istek ve kültürü olarak nitelendirmiştir (124).

Sportmenlik teriminin sıkça kullanılan ve çoğunlukla spor içerisindeki sosyo-ahlaki ilinti ile ilgili normatif standartlarla alakalıdır. Sportmenlik, sporun temelinde oluşturulan çizgiyle paralel olacak şekilde nasıl hareket edilmesi gerektiğini göstermektedir (8). Sportmenlik terimi sorumluluk sahibi ve düşünce edebilen bir sporcu açısından dürüstlük ve çekişme olarak tanımlanabilir (17).

Sportmenlik terimini daha basit bir şekilde tanımlanacak olursak oyuncuların oyun oynadıklarında ne şekilde yönlendirildiğiyle alakalıdır. Sportmenlik kavramının ne şekilde kavranması gerektiğine ilişkin üç tane teorik tutum mevcuttur. Birincisi, sosyo-bilişsel tutumdur. Bu teorik tutumda modelleme ve pekiştirme oyuncuların mücadele edilen olaylarda uygun olan ile uygun olmayan davranış biçimlerini göstermektedir. Diğer bir teorik yaklaşım yapısalcı gelişim modelleri içerisindeki terimlerden ve bilhassa ahlaki mantıktan bahsedilmektedir. Ahlaki diyalog aracılığıyla bir bireyin anlaşma sınırının sportmenlik kavramıyla ilişkilendirilen aynı eğilimlerden yola çıkılarak saldırganca dürtüler üzerinde etkisini gösterdiğini ifade etmektedir. Üçüncüsü, sosyo-psikolojik tutumdur. Sportmenlik kavramının sosyo-psikolojik tutumu esas kabul gören tarafı mevcuttur. Sosyo-psikolojik tutumda sportmenlik kavramına ait üç temel aşama mevcuttur; sportmence davranış yönelimi, sportmenlik doğrulununun gelişim çizgisi ve sportmence davranışlara yönelik eylemlerdir (9).

Sportmenlik kavramı samimi olma, cesaretli olma, sabır gösterme, kendini dizginleyebilme, özgüven, diğer insanları hor görmeme, diğer insanların doğrularına ve düşüncelerine saygılı olma, haysiyet sahibi olma, cömert olma benzeri nitelikleri

içerir. Uluslararası Sportmenlik Birliği 1926 yılında yaşama dair bütün görüş açıları ile birlikte sportmenlik kavramının ilkelerini geniş çapta yankı bulması amacıyla kurulmuştur ve sportmenliği geliştirmek amacıyla sekiz tane ilke oluşturmuştur. Bu ilkeler;

1. Kendini formda tutmak
2. Öfkeyi kontrol altında tutmak
3. ilkelere uymak
4. Takım arkadaşlarına bağlı kalmak
5. Galip geldiğinde övünmemek Oyununuzda şiddetten sakının
6. Oyun esnasında şiddetten sakınmak
7. Sağlıklı bir vücut için sağlam ruhlu ve açık fikirli olmak
8. Mağlup olduğunda yıkılmamak (7).

Sportmenlik spor ile ilgili bir kavram olarak görülse dahi toplumsal yaşamdaki bütün alanların bağlantılı olduğu düzen ve seviye ile alakalı bir kavramdır (125). Aynı zamanda spor kavramının sosyal, kültürel ve ahlaki kurallarını tanımlayan bir terimdir (126).

Sportmenlik spor kavramının ahlaki boyutudur. Spor yapan kişinin amaçlarına güzel bir mücadele alanında, rakip takımdaki oyunculara zararı dokunmadan ve izlemek için gelen kişilerin de bilinçli bir şekilde sportif mücadele rolüne bürünmesidir. Özetle dürüstlük, başarılı olmaktır. Kaybetmemek amacıyla kullanılan her yöntemin doğru kabul görülmediği, hırslı olmak yerine azimli olmanın tercih edildiği, iyi niyetin daha önde yer aldığı algılama biçimidir (127). Bu algılama biçimi spor yapan ve izleyen kişilerin yanı sıra hakem, koç ve medya benzeri sporu ilgilendiren tüm bölümlerini de kapsamaktadır (128).

Sportmenliğin formal ve informal şeklinde iki çeşidi mevcuttur. Formal Sportmenlik; oyun ilkelerine her koşulda uymaktır (127). İnfomal Sportmenlik, oyuncuların rakip oyuncularla eşdeğer koşullarda yarışma arzusunu, rakip oyuncuların haksız bir durum ile karşı karşıya kalması durumunda bunu düzeltmek için çaba göstermeyi, kendisine menfaati dokunmasa dahi hakemin kanaat getirdiği durumlarda yanlış dahi olsa saygı göstermeyi, hakemlere vermiş olduğu yanlış kararın düzeltilmesi noktasında yardım etmeyi, yenme veya yenilme noktasında sınırlı davranmayı önemli görmektedir (129).

Sporda sportmenliğe uygun davranışlar göstermek; duyguları dizginleyerek bastırma manasında kullanılmamaktadır. Velhasıl sporcu mutlu olduğu anlarda dahi mutluluğun bilincine varmalı ve yaşayacağı mutluluğu bilinçli bir şekilde olmalıdır. Heyecan veren uyarıcıları baskı altında tutmadan o uyarıcıları pozitif bir şekilde yaşayabilir (130).

Uluslararası Fair Play Komitesi sportmenliği, bir grubun veya bireyin başarısı ya da performans düzeyinin düşüşe geçtiği noktada dikkate almadan yapmış olduğu jest şeklinde ifade etmiştir. Yani; oyuncuların müsabaka sırasında zorlaşan durumlara maruz kalındığında bile ilkelere saygı göstermeleri, eşdeğer imkan hususlarını bozmamak için kendi lehine oluşan ama hakkı olmayan durumları kabul etmemeleri, rakip takımın aleyhine olan durumlardan faydalanmaya çalışmamaları, rakip takıma düşmanca tutumlar sergilemekten ziyade oyunun gerçekleşmesinde etki eden, eşit koşullardaki sahip bir kişi arkadaşça tutum sergilemesi ve rakip takımdaki kişilere değer yüklemesi fairplay kavramı ile ifade edilmektedir (131).

Son yıllarda Türkiye’de sık sık karşımıza çıkan fairplay terimini çoğunlukla sportif organizasyonları içerisinde değerlendirilen bir terim olmasının yanı sıra

hayatın bütün alanlarında; iki tarafın da karşılıklı olarak birbirlerinin haklarına saygı göstermeyi, hakkaniyetli ve dürüst davranmayı belirten ve uygulanmada gerçekleşmesi gerekli esas ahlaki değerler şeklinde tanımlanmıştır (132).

Sportmenlik ile ilgili yapılan çalışmalarının, ilköğretim ile ortaöğretim yaşındaki küçük çocukların beden eğitimi dersleri ile başlatılması, gelecekteki sporcu, koç, spor adamı, hakem, yazar ve izleyicisinin bu topluluk içerisinde çıkması açısından önem arz eder (133).

3.4.1. Sportmenliği Etkileyen Bazı Kavramlar

Sportmenliğin anlaşılabilmesi için öncelikle bilincine varılması gereken bazı terimler vardır. Bunlar:

İnançlar: İnanç, basit olarak dürüstlüğü kabul gören düşünce şeklinde ifade edilebilir. İnançlar birden fazla görüş açısıyla psikolojik bir ün şeklinde karışık bir yapıdan oluşmaktadır. İnançlar, gerçekliği kabul görülen düşünceler olarak her zaman bilişsel bir oluşum içermektedir (115).

İnançlar üç ayrı bölümden meydana gelir. Birincisi, betimsel veya varoluşçu inançlar şeklinde ifade edilebilir. Deneyimsel bir biçimde neticelendirilerek doğru veya yanlış olacak şekilde tercih edilebilmektedir. Bir diğeri, değerlendirmeci inançlar şeklinde ifade edilir. Değerlendirmeci inançlar inanılan nesne üzerinde pozitif veya negatif hüküm vermeyi barındırmaktadır. Üçüncüsü de yasaklayıcı inançlar, tercih edilen ya da tercih edilmeyen davranışları/fikirleri yargılamayı kapsamaktadır. Bireyler ahlak boyutundaki yargılamaları inançlarının yukarıda bahsedilen üç çeşidini de kullanarak var etmektedir. Mesela spor yapan bir kişi galip gelmek amacıyla yanıltıcı bir harekette bulunmaya kanaat getirirse, ilkin bu kişi

yaptığı hareketin ilkelere ters düştüğünün farkına varmalıdır, ancak galip gelme güdüsü daha ağır gelmektedir (115).

Tutumlar: Kişiyeye özgü bir meyildir. Dolaylı olmayan bir yolla üzerine gözlem yapılabilen bir nitelik değildir, ancak bireyin üzerine gözlem yapılabilen değerlerinden istihraç edilebilen ve o bireye özgü bir meyildir. Velhasıl tutumlar üzerine gözlem yapıp ortaya konulan bir davranıştan ziyade davranışa hazırlayan bir meyildir. Tutumlar kişinin davranışı, fikri ve duygularıyla alakalı üç unsuru içermektedir (134).

Araştırmacılar tutum terimi ile ilgili net bir tanımlamaya gidememişlerdir, ancak genel geçer bir tanım sunmak amacıyla kullandıkları yeterli miktarda ortak noktalar mevcuttur. Tutumlar, olaylar ya da nesnelere ile ilgili değerlendirici kanılarda bulunma duyguları ya da meyilleridir. Tüm tutumların ufak bir alt boyutu, ahlaki tutumlardır. Ancak ahlaki alan açısından tutumlar elzem bir kavramdır. Hukuka, insan haklarına, politika boyutundaki münakaşalar, diğer bireylerin kültürel değerlerine, dini inanışları ile cinsel meyillerine karşı mevcut tutumlar elzem ahlaki tutumlara birkaç örnektir. Tutum araştırmaları psikoloji bakımından revaçtadır. Sosyal psikoloji konusunda yüzyılın başlarından 1970'lere kadar tutum kavramı ile ilgili incelemeler hakim olmuştur. Rokeach "The Nature of Values" adlı kitabı yazdığında bilimsel meyilli sosyal psikologların teoriden ziyade yaklaşımların ve değerlerin ölçülmesine büyük oranda önem gösterdiği konusunda şikâyetini ifade etmiştir (115).

Değerler: Rokeach açısından değer kavramı, bireylerin olması gerektiği gibi hareket etme biçimleri ile yaşama dair amaçları ile ilgili inançları olması ile bireyin hayatına yol gösteren çok boyutlu standartlardır. Değerler insanın esas ihtiyaçları

olduğundan duyuşsal ve motivasyonel yaşamımızda önemli bir faktör olarak yer edinmektedir. Değerler bireye özgü gereksinimlerin yanı sıra sosyal ve geleneksel gereksinimleri de içermektedir. Rokeach'ın bakış açısından bakıldığında değer kavramı amaç edinilen ve araç olarak kullanılan şekilde iki aşamadan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Rokeach, değerleri kendi içerisinde kişisel ve sosyal şekilde de ayırmaktadır (115).

Ahlak: Ahlak terimi değer terimi ile yakın bir bağlantı içerisindedir. İnsan hayatında büyük değerler mevcut olduğu için insanların futbol müsabakasına katılım sağlamak amacıyla çılgınca koşuştururken birbirlerini ezip geçtikleri gibi durumlarda genelimiz yoğun bir şekilde öfkeleniriz. Aynı şekilde sıhhat, hakkaniyet, haysiyet benzeri değerlerimiz mevcut olduğundan oyuncuların ilaç testleri gibi testlerin sonuçları olumlu çıktığında genelimiz hayal kırıklığına uğrarız. Ahlakı bir aygıt şeklinde düşünürsek o aygıtı çalışır vaziyete getiren yakıt değerlerimizin gayretidir (115).

3.4.2. Sportmenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sportmenlik, tarih süresince kendini var edebilen bir terim olmuştur. Süregelen zaman içerisinde kimi zaman formal kimi zaman da informal olarak karşımıza gelmiştir. Karşımıza nasıl gelmesinden öte bu terimin tanımlanmadığı zamanda bile fiilen yapılanlarla kendisini var etmesi büyük önem taşımıştır. 1450'den sonraki dönemlerde, İngiliz müsabaka ilkelerinde centilmenlik dışı hareketlerin olduğu durumlarda kullanılan "foulplay" ifadesi sportmenlik teriminin gelişme gösterdiği başlangıç çizgisiyle eşdeğer zaman olarak kabul görülebilir (135, 136).

İlkin, 16.yüzyılın bitiminde Shakespeare'de bahsi geçilen sportmenlik terimi,çoğunluk tarafından "fırsat eşitliğini korumak" ve "şövalyece düşünüş tarzını

göstermek" manasında kullanılmış. Spor dilinde ise kendini 18. yüzyılda var etmiştir (137). Yaşadığımız yüzyılda sportmenlik ilkelerinin belli bir sistem üzerine kurulu temeli de sürecin farklılaşmaya gidildiği sosyo-kültürel yapısıyla doğruca bağlantılı bir biçimde, 19. yüzyıl Viktoria İngiltere'sinde oluşmaya başlamıştır (126). Bilhassa yatılı okullarda (Public Schools) başlatılan yenilikçi eylemler sınırlarında, eğitimde spora ve sporda sportmenliğe dikkat çekilmesi , sportmenliğin ideal şeklinin gelişim göstermesi ve daha yaygın kullanılmasında önemli bir faktör olmuştur (138).

3.4.2.1. Farklı Çağlarda Sportmenlik Kavramı

Antik Çağda Sportmenlik;

Tarihte sportmenlik teriminin tümüyle farklı bir şekliyle ile karşımıza gelmiş olduğu yer eski Yunanistan'dır ve günümüzde kullanılan sportmenlik terimi ile arasında ilkelerin oluşturulması, hakem otoritesine uyulması ve eşdeğer koşullar gibi benzer özellikler mevcuttur (139).

Eski Yunanistan'da müsabakalarda kullanılan ilkeler farklı kategoriler olarak oluşturulabilir. Bu ilkelerden birincisi aynı zamanda daha sade olanı çekişmeli durumlarda kullanılan ilkedir. Mevcut ilkelerin tümü bilinmiyor olmasına karşın milattan evvel 480 senesinde edebi bir yazında koşu müsabakalarında doğru çıkış yapmayan sporcular için seçilen ceza yönteminin kırbaçlanma olduğu şeklinde ifade edilmektedir. İkinci türdeki ilkeler Olympia'daki yarışmalar esnasında sunulacak hareketlerle alakalıdır. İlk oyuncular, oyucuların babaları, erkek kardeşleri ile koçları hep birlikte olimpiyatta yapılan yarışmalar boyunca hiç hata yapmayacakları ile ilgili ant içmektedirler. İkincisi de oyunocular on ay boyunca eğitimde buldukları ile ilgili ant içmektedirler. Oyuncuların etkinliklerini gözlemleyenler de hile karıştırmadan karar alacaklarına ve aldıkları kararlarla ilgili

bilgileri gizleyeceklerine dair ant içmektedirler. Ant içmenin üç aşaması da net bir biçimde ihlal edilen ilkelerin farkına varılması güç olan alan ile durumları içermektedir. Tanrının bütün olanları gördüğü ile ilgili oluşan inanç verilen cezanın daha etkili olmasında önemli bir faktör olmuştur. Bunların tümüne rağmen bahsedilen zaman zarfında rüşvet alındığı bilinmektedir. Diğer çeşit ilkeler de olimpiyat yarışmalarına katılma ile ilgili koşulları açıklamaktadır. Oyunlara katılabilmenin birinci koşulu hür bir Yunanlı olmaktır. Öte yandan bir çiftin evlilik dışı birlikteliği sonucu dünyaya gelmiş olmamak ile herhangi bir kabahatte bulunmamış olmak gerekmektedir (140).

Eski Yunanlılar olimpiyat oyunlarında daha otoriter yönetenleri Hellanodikai şeklinde tanımlamaktadır. “Seçkin Helen” manasında kullanılan ve bu konuma itibar sahibi vatandaşlar tercih edilmektedir (141). Helanodiklik onur verici bir vazifedir. Aynı zamanda saygın bir konuma geçmek için kullanılan bir yol olduğundan uğruna efor harcanan bir iş durumuna gelmeye başlamıştır. İlk başta ise bu saygın vazifeyi olimpiyatta yapılan yarışmaların önderleri sorumluluğuna almışlardır. Elis Kralı Ipitos, Pisa Kralı Dinamas ve Pelops ilk antik olimpiyatların ilk Helanodik’leridir (23, 141).

Eşdeğer fırsata inanan, hakemin kanaatine saygı gösteren antik çağdaki oyuncular olimpiyat yarışmalarından evvel eşdeğer şansı garantilemek amacıyla, aylar boyunca idmanda bulunmak ve bu durumu Elis’te bir ay süreyle eşdeğer beslenme aracılığıyla devam ettirmek ile sorumluydular. Günümüz sportmenlik algılayışının antik çağ ile koptuğu bariz durum, Eski Yunanlıların amatör ile profesyonel sporun birbirinden farklı olmadığı görüşünde olmalıdır. Yarışmalar

sırasında tanrılar oyunlara müdahalede bulunuyorlardı. Galibiyet daha hızlı olan oyuncunun aksine tanrının yardımıyla bulunan oyuncunun olurdu (139).

Antik olimpiyat oyunlarında çağdaş manada sportmenlik kavramı mevcut değildir. Pankrasyon, güreş ile boks'un harmanlanmasıyla oluşmuş bir oyundur. Bu oyunda ısırma ve tırmalamak hariç bütün tutma, vurma ile kurnazca davranış sergileme serbest kabul edilirdi. Bugünün algılayış biçiminde galip olan rakip takıma saygı göstermelidir. Eski Yunan'da, rakip takımını kale almak, rakip takımın kişiliği ile rakibe karşı saygılı olma gibi anlayışlardan uzak kalmışlardır. Bu anlayış tarzına, oyuncular kadar seyirciler de yabancı kalmışlardır. Antik Yunan'da yalnızca galip gelen övgü almakta, bunun aksine kaybedenler, çok fazla çabalayıp sonuna kadar efor sarf etmesine rağmen dalga geçilmektedir. İlaveten, Eski Yunan izleyicileri çok fazla taraflıydılar ve sıklıkla karşılaşmanın gidişatına müdahalede bulunurlardı (139).

Antik Çağ'da oynanan spor anlayışında, doğrusu informal sportmenlik sınırlarında, rakip takıma sportmen olarak saygı duymak ve o kişinin yaşamına, vücuduna ve onuruna hassas bulunan konularda geleneksel İngiliz centilmen sporuyla arasında mühim oranda değişiklik gösteriyorsa da formal sportmenliğe tamamiyle bağlıydı ve yarışma hakemleri tarafından sıkı bir şekilde kontrolleri sağlanılıyordu. Taşkınlıklar, para cezası, yarışmadan reddedilme ve hatta sıklıkla kırbaçlama gibi cezalandırma yöntemleri kullanılıyordu (139).

Orta Çağda Sportmenlik;

Orta Çağa özgü en mühim özellik o dönemki şövalyeliğin fairplay fikri ile tanımlanmasıdır. Sportmenlik amacının Orta Çağ Şövalye Turnuvalarında

belirlendiği noktasında yaygın bir düşünce mevcuttur. Hatta “fair” teriminin çoğunlukla “şövalyece” terimiyle değiştirilebilir olduğu iddia edilmektedir. Haçlılar dönemi şövalyeliğin en çok revaçta olduğu dönemdir. Şövalyelik, disiplin ve belirli ölçüdeki eylemlerle şekillenmektedir. Bu eylemlerin bağlı olduğu töre ahlak ile davranış töresidir. Şövalyeleri, saygın hareketlerde bulunma ile Hıristiyanlık erdemi angaje eder. İdeal şövalye gurur sahibi, sadakatli ve cömert olmalıdır (139).

Şövalyelik davranış şekilleriyle sportmenlik arasında, hakkı olmadan elde ettiği avantajlı durumlardan kaçınma, rakip oyunculara karşı saygılı olma ve onurlu davranma açısından yakından bir bağı olduğu halde bazı hususlarda farklılaşmaktadır. Seyircisi tamamen taraf tutan orta çağdaki müsabakalar, krallığın güç gösterisinde bulunduğu bir saha olduğu için, müsabakalarda eşdeğer imkânlardan ziyade, zümre çıkarları ile şov yapmaya öncelikli bir yer verilmektedir (126).

Müsabakalar, imparatorluk kuvvetinin bir şov sahasıydı ve şövalye bu durumun her şekil hor görülmesinden kaçınmakla sorumluydu. Çoğunlukla, Hıristiyanlığın etkisiyle çaba sarf eden şövalyeler, tecrübesiz bir rakip oyuncuya olumsuz davranışlarda bulunmayarak iltifat alıp şan sahibi olurdu. Elbette ki bu, performansı en iyi sergileme ilkesiyle çelişmektedir. Orta Çağ şövalyeliği açısından önem arz eden ve fairness kavramıyla etkili bağı olan öbür tutumlar da şöyledir:

- Rakip takıma hazırlanmaya fırsatı vermeyen hiçbir sportif veya savaştal çaba mevcut değildi. Başka bir söyleyişle, her zaman “kibar” bir şekilde meydan okuma vardır.
- Şövalye, karşılaşmada galip gelmek amacıyla hakkı olmayan fırsatlardan faydalanmamalıdır.

- Şövalyelerin yarışma boyunca kazanacağı hakkı olmayan fırsattan faydalanmaması, yazıya geçirilmeyen bir ilkedir (139).

Fairplay sözcüğü Orta Çağda literatüründe daha oluşmamıştır. Ancak centilmenliğin dışına çıkılan eylemlerden kaynaklı, 1467 senesine özgü İngiliz Turnuva Kurallarında “faulplay” deyişi kullanılarak fairplay şıkkı öne sürülmektedir. Fairplay sözcüğü ilk defa 16.yüzyılın bitişinde tamamıyla yaygın bir kullanımla “fırsat eşitliğini korumak”, “şövalyeye düşünüş tarzını göstermek” manasında Shakspeare’de görülmektedir. Spor lügatına 18. yüzyılda görünüşe göre zar oyunu aracılığıyla girmiştir (126).

Yeni Çağda Sportmenlik;

Esasında ekonomik düzeyi düşük olan bireylerin eğitimi için düşünülen yatılı kurumlar, 18. yüzyıl boyunca yalnızca aristokrat sınıftaki bireylerin sürdürdüğü eğitim kurumları durumuna gelir. Ayrıca sayı olarak yetersiz öğretmenleri, kötü okul binaları, barınmadaki ilkelik, disiplin noktasında yetersiz talebeleriyle de dejenere olmuş hedefinden uzak kalmıştır (126). Fakat sonrasında ise eğitime talep artış göstermekte ve eğitim kurumlarında yeni teknikler uygulamaya konulmaya başlanmıştır. Arnold, yöneticiliğini yapmış olduğu Rugby Kolejinde ilkin talebelerin yüzyıla aykırı düşen gelenek, davranış ve yaklaşımlarını farklılaştırmaya gayret göstermektedir. Genç Hıristiyan ve centilmen yetiştirmek amacıyla eğitimi ön planda tutan Arnold, bu noktada daha çok dine yoğunlaşır. Spora bireysel ilgisi olmadığı halde talebelerini spor aracılığıyla Hıristiyanlaştırmayı dileyerek öğrencilerini futbol, kriket benzeri branşlara yönlendirmeye çalışmaktadır. Oyun sırasında öğretmenlere centilmen eylemler sergilemeyen talebeleri uyarmak amacıyla görev vermiştir. Uppingham okulunun yöneticiliğinde bulunan Thring, Arnold’un tam tersine

talebelerin uygulamalı yaşam ile uyumlu olmasını hedeflemektedir. Karakterin eğitilmesinde sporun önemi bir yer edindiğine inanır. Spor ile jimnastiği ders programına dahil ederek ilk jimnastik tesisini inşa ettirir (126).

İngiltere'deki Modern Sportmenlik Anlayışı

Sportmenlik teriminin yer edinmesi ve yaygın bir duruma gelmesinde, İngiliz saygınlığının yüzyıllardır devam eden bahis, yarışma ve yarıştırmaya tutkuları mühim bir etken olmuştur. Daha 17. yüzyıl başlarından saygın kişilerin ödülleri, ilkeleri, koşu yapılacak sahalari, hakemleri, kiloları belirlenen jokeyleri ile yarışmalar düzenledikleri bilinmektedir. Müsabakalara olan eğilimi yükseltmek için yapılan bahisler sayesinde vahşi ve sert yarışma çeşitleri modern şekillere dönüşmekte soylular, yarışma süresince ahlak ve terbiye sahibi aynı zamanda tüm ilkelere uygun olacak şekilde hareket etmeye özen göstermektedir (139).

Öte yandan, yalnızca erkek çocuklarından en büyüğü unvan ve mülkiyet hakkını elde edecekleri konusunda karar veren Primogenitur Yasası neticesinde orta sınıf içerisinde barındırılan “unvansız” ötekileri, davranış ve yaklaşımlarıyla kibar şekilde tanımlamak ve spor etkinlikleri sırasında saygın soylularını sunmak amacıyla efor harcadığında tüm konsantrelerini soylu sınıfa vermiş unvansızlar bilhassa spor alanları içerisinde soyluların moral değerlerine uyuyorlardı (126).

Yıldırım'a göre Guttmann'ın, spor centilmenliği belli bir kategorinin mahsulüdür. Farklı bir deyişle, son biçimiyle spor centilmenliği Viktorya zamanı İngiliz orta ve yüksek sınıflarının keşfidir, şeklinde öne atılan sav başta haklıymış gibi gözükse de aslında tartışmaya açık bir savdır. Zira bir terimin son biçimini oluşturması, doğal olarak bir oluşum ve gelişim aşamasının yaşanması zorunlu hal almaktadır. Bir taraftan sportmenlik idealinin Viktorya zamanı İngiltere'sinde son biçimine geldiği

belirtilirken, öte taraftan o zamana özgü bir “buluş” şeklinde değerlendirme yapılması güçtür. Yine, sportmenlik amacının belirli bir sınıfın mahsulü olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun da yalnızca Viktoria zamanına bağlanması yanlıştır. Çünkü sporda sportmenlik anlayışı kapsamına dahil olabilecek hareket etme şekillerinin ister antik çağda isterse de Orta Çağda seçki kişilere özgü etik değerlerin neden olduğu bilinmektedir (126).

3.4.3. Türkiye’de Sportmenlik Kavramı Gelişim Süreci

TMOK Fair Play Konseyi, asli görevlerinden olan Fair Play amacının anlaşılması ve yaygınlaştırılması çalışmaları çerçevesinde, çocuklara, gençliğe ve bütün topluma FairPlay’i açıklamanın iyi bir şeklinin de karikatür olabileceği düşüncesiyle, 1996 senesinde ulusal düzeyde bir karikatür yarışması yapıldı. Fikirlerini çizgiyle ifade edebilme yeteneğiyle ünlenmiş Türk toplumunda aksiyonun olumlu şekilde ses bulmasıyla Konsey, 1997’de yarışmanın içeriğini genişleterek, ilk, orta ve yükseköğretim öğrencilerini de yarışmaya dahil etti. Katılım formu gönderilen 65 bin okuldan gelen 1135 yapıt değerlendirmeye alındı (142).

İlköğretim öğrencisinden profesyonel çizicilere kadar geniş bir yelpazeye açık olan Fair Play Karikatür Yarışmasında başarılı bulunan yapıtlar, sergiler aracılığıyla halka sunulmakta ve bir albümde toplanmaktadır. Seçilmiş karikatürlerin 1999’dan beri türlü Avrupa ülkelerinde sergilenmesinin bu orijinal tekniğe olan ilgiyi artırması neticesinde, Konsey, yarışmayı uluslararası konuma getirdi (143).

1997’de Türkiye, Fair Play çalışmalarında Avrupa’da örnek ülke seçildi. EFPM, birliğin yayın organı olarak faaliyet gösterecek ve senede 2 kere yayımlanacak olan "Play Fair" adlı gazetenin Türkiye’de yayımlanmasını ve Genel Yayın Müdürlüğünü

TMOK Fair Play Konseyi Başkanı Erdoğan Arıpınar'ın yapmasını uygun buldu (144). İki yıl sonra Paris'te toplanan EFPM Genel Kurulu'nda katılımcılar, Türkiye'de basılan "Play Fair" gazetesinin çok iyi bir şekilde hazırlandığını, kullanılan İngilizce'nin kusursuz olduğunu ve gazetenin, EFPM'nin en başarılı çalışması olduğunu belirttiler (145). Nihayet, Avrupa Olimpiyat Komiteleri Birliği (EOC) ve EFPM, 2000 yılı Fair Play Büyük Ödülü'ne, FairPlay'in anlatılmasında, gelişmesinde, ülke çapında duyurulmasında başarılı hizmetler üreten TMOK Fair Play Konseyi'ni layık gördü (146).

4. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve Türkçeye uyarlanması, bu araçların geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra ise, veri toplama araçlarının uygulama süreci, toplanan verilerin bilgisayar ortamına geçirilmesi ve uygulanan istatistikî yöntem hakkında bilgi verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bireysel ve Takım Sporcularının Tepkisellik ve Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi amaçlanan bu araştırmada betimsel ve taramaya yönelik bir yöntem uygulanacak ve araştırma iki aşamadan oluşmuştur. Araştırmanın ilk aşamasında amaca uygun mevcut bilgiler ilgili literatürün taranmasıyla sistematik bir şekilde verilmiştir. Böylece konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın ikinci aşaması olan uygulama aşamasında ise amaca ulaşmak için belirlenen ölçekler örneklem grubuna uygulanmıştır.

4.2. Evren ve Örneklem

4.2.1. Evren

Bu araştırmanın evrenini Elazığ ili 2018–2019 sezonu bireysel ve takım sporlarında yer alan sporcular (147) oluşturmaktadır.

4.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini 2018–2019 sezonu bireysel ve takım sporlarında yer alan bireysel ve takım sporcuların arasından tesadüfi örneklem yöntemle seçilmiş 381 kişi oluşturmuştur.

4.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada bireysel ve takım sporcularının empati düzeyleri Davis (148) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Engeler (149) tarafından yapılan Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (InterpersonalReactivity Index: IRI) ile ölçülmüştür. Bireysel ve takım sporcularının Fair Play anlayışları ise Vallerand ve ark. (19) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Balçıkanlı (150) tarafından yapılan Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MultidimensionalSportspersonshipOrientationsScale: MSOS) ile ölçülmüştür.

4.3.1. Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI)

Davis'in geliştirdiği (148) ve Türkçeye uyarlanması Engeler (149) tarafından yapılan Kişilerarası tepkisellik indeksi toplamda 28 maddeden oluşur ve beşli likert tipi bir ölçektir (0= Beni Hiç Tanımlamıyor, 4= Beni Tam Olarak Tanımlıyor). Her biri 7 maddelik 4 Alt boyuttan oluşan bir ölçektir. Bu alt boyutlar, Perspektif Alma (Alfa: 0.73), Empatik Düşünce (Alfa: 0.66), Kişisel Sıkıntı ve Fantezi (Alfa: 0.76) başlıkları altında toplanmıştır. Perspektif Alma değerlerinin psikolojik bakımdan bakış açısını bireyin kabullenebilme derecesini, Empatik Düşünce bireyin diğer insanlara karşı sıcaklık, yakınlık, ilgili benzeri duyguları ve zor durumda olanlara karşı duyulan ilgiyi belirlemektedir. Fantezi alt boyutu ise, bireylerin kitap, film ve oyunlardaki hayali karakterlerin yerine kendini koyabilme eğilimini belirlemektedir (151,152) Son olarak Kişisel sıkıntı alt boyutu gergin ortamlarda, kişisel ilişkilerin olduğu durumlarda kişinin endişe veya rahatsızlık derecesini ölçmektedir. Çalışmanın güvenilirlik ve geçerlilik çalışması esnasında Kişisel Sıkıntı boyutu çalışmaya dahil edilmediğinden bu alt boyut bizim çalışmamızda da kullanılmamıştır.

4.3.2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)

Vallerand ve arkadaşları (19) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlanması Balçıkanlı tarafından yapılan (150) Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği 25 maddeden ve 5 Alt boyutu bulunan 5'li likert tipi bir ölçektir. Orijinal MSOS'un alt boyutlarını; Sosyal Normlara Uyum (Alfa: 0.86), Kurallara ve Yönetime Saygı (Alfa: 0.83), Sporda sorumluluklara bağlılık (Alfa: 0.91), Rakibe Saygı (Alfa: 0.82) ve son olarak Negatif Yaklaşımlar oluşturmaktadır. Çalışmanın güvenirlik ve geçerlilik çalışması esnasında Negatif Yaklaşımlar boyutu çalışmaya dahil edilmediğinden bu alt boyut bizim araştırmamızda da kullanılmamıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS24 ortamında uygun istatistik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde; frekans, yüzde, parametrik yöntemlerden ikili karşılaştırmalar için T testi ve çoklu karşılaştırmalar için ise Anova testleri uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Tablo 1.Katılımcıların Demografik Bilgileri

		f	%
Cinsiyet	Erkek	199	52,2
	Kadın	182	47,8
	Toplam	381	100,0
Eğitim düzeyi	Ortaokul	7	1,8
	Lise	54	14,2
	Lisans	284	74,5
	Yüksek lisans	29	7,6
	Doktora	7	1,8
	Toplam	381	100,0
Yaş	18-22	173	45,4
	23-27	155	40,7
	28-32	46	12,1
	33+	7	1,8
	Total	381	100,0
Spor yılınız	1-5	186	48,8
	6-10	138	36,2
	11-15	38	10,0
	16+	19	5,0
	Total	381	100,0
Branş	Bireysel	183	48,0
	Takım	198	52,0
	Total	381	100,0

Çalışmaya katılan bireylerin % 52.2 sinin erkek olduğu, % 74.5 inin lisans düzeyinde bir eğitim seviyesine sahip olduğu, % 45.4 ünün 18-22 yaş aralığında, % 48.0 inin 1-5 yıllık bir spor geçmişinde ve % 52.0 sinin ise takım sporlarıyla uğraştığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet İle Tüm Ortalamaların T Testi İle Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	F	P
Sos. Norm. Uym	Erkek	199	3,8060	,86127	,06105	,002	,967
	Kadın	182	3,8703	,83109	,06160		
Kurl. ve Yön. Syg.	Erkek	199	3,7156	,83781	,05939	,939	,333
	Kadın	182	3,8011	,77002	,05708		
Spor sorum bağılık	Erkek	199	3,8653	,87522	,06204	,534	,465
	Kadın	182	3,9758	,79297	,05878		
Rakibe saygı	Erkek	199	3,7608	,82943	,05880	,887	,347
	Kadın	182	3,8033	,75961	,05631		
Fantezi	Erkek	199	3,4681	,65652	,04654	,095	,758
	Kadın	182	3,3807	,65427	,04850		
Empatik düşünce	Erkek	199	3,2939	,64741	,04589	,334	,563
	Kadın	182	3,2998	,60945	,04518		
Perspektif alma	Erkek	199	3,5047	,66104	,04686	4,651	,032
	Kadın	182	3,5047	,57705	,04277		
SGenel_ort	Erkek	199	3,7869	,77668	,05506	,151	,698
	Kadın	182	3,8626	,70892	,05255		

P < 0.05

Araştırmaya katılan bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre yapılan t testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Sporda Davranış Ölçeğinin sosyal normlara uyum alt boyutuna göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna cinsiyet açısından kadın sporcuların erkeklere oranla sosyal normlara uyum alt boyutunu daha çok benimsedikleri görülmüştür.

Tablo 3. Branş İle Tüm Ortalamaların T Testi İle Karşılaştırılması

				Std.	Std.	F	P
	Branş	N	Ortalama	Sapma	Hata		
Sos. Norm. Uym	Bireysel	183	3,8951	,87826	,06492	1,067	,302
	Takım	198	3,7828	,81453	,05789		
Kurl. ve Yön. Syg.	Bireysel	183	3,8678	,82342	,06087	,130	,718
	Takım	198	3,6535	,77797	,05529		
Spor sorum bağılık	Bireysel	183	4,0087	,86643	,06405	,261	,610
	Takım	198	3,8343	,80331	,05709		
Rakibe saygı	Bireysel	183	3,8044	,82461	,06096	,429	,513
	Takım	198	3,7596	,77025	,05474		
Fantezi	Bireysel	183	3,4340	,68502	,05064	,556	,457
	Takım	198	3,4192	,62974	,04475		
Empatik düşünce	Bireysel	183	3,2990	,69191	,05115	8,240	,004
	Takım	198	3,2946	,56590	,04022		
Perspektif alma	Bireysel	183	3,5394	,62592	,04627	,001	,981
	Takım	198	3,4726	,61729	,04387		
SGenel_ort	Bireysel	183	3,8940	,76386	,05647	,212	,646
	Takım	198	3,7576	,72304	,05138		

P < 0.05

Çalışma kapsamında bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının Branş değişkenine göre yapılan t testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Kişilerarası Tepkisellik ölçeğine göre Empatik Düşünce alt boyutuna göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre bireysel sporlarla uğraşan sporcuların takım sporlarıyla uğraşan sporculara oranla daha çok empati yaptıkları görülmüştür.

Tablo 4. Eğitim Düzeyi İle Tüm Ortalamaların ANOVA İle Karşılaştırılması

		K.T	s.d	K.O	F	P	Anlamli olanlar
Sos_ort	Gruplar arası	10,429	4	2,607			
	Gruplar içi	261,856	376	,696	3,744	,005	Lisans-ortaokul, lise
	Toplam	272,286	380				
K_ort	Gruplar arası	6,531	4	1,633			
	Gruplar içi	240,466	376	,640	2,553	,039	Lisans-ortaokul, lise
	Toplam	246,997	380				
SS_ort	Gruplar arası	8,714	4	2,178			
	Gruplar içi	257,931	376	,686	3,176	,014	Yüksek lisans - ortaokul, lise
	Toplam	266,645	380				
R_ort	Gruplar arası	7,837	4	1,959			Yüksek lisans - ortaokul,
	Gruplar içi	232,987	376	,620	3,162	,014	lise, lisans
	Toplam	240,824	380				Lise-lisans
F_ort	Gruplar arası	2,143	4	,536			
	Gruplar içi	161,406	376	,429	1,248	,290	
	Toplam	163,549	380				
E_ort	Gruplar arası	,423	4	,106			
	Gruplar içi	149,799	376	,398	,265	,900	
	Toplam	150,221	380				
P_ort	Gruplar arası	4,165	4	1,041			
	Gruplar içi	142,628	376	,379	2,745	,028	Yüksek lisans ve lisans ile lise arasında
	Toplam	146,793	380				
SGenel_ort	Gruplar arası	7,673	4	1,918			
	Gruplar içi	203,279	376	,541	3,548	,007	Yüksek lisans ve lisans ile ortaokul ve lise arasında
	Toplam	210,952	380				
KGenel_ort	Gruplar arası	1,842	4	,461			
	Gruplar içi	121,102	376	,322	1,430	,223	
	Toplam	122,944	380				

P < 0.05

Araştırmaya katılan bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının Eğitim değişkenine göre yapılan Anova testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Sporda Davranış Ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı sonuçların çıktığı görülmüştür. Buna göre sosyal normlara uyum alt boyutunda (Lisans-ortaokul, lise), Kurallara ve Yönetime saygı alt boyutunda (Yüksek lisans - ortaokul, lise), Sporda

Sorumluluklara Bağlı Alt Boyutunda (Yüksek lisans - ortaokul, lise) ve Rakibe saygı Alt Boyutunda ise (Yüksek lisans - ortaokul, lise, lisans ve Lise-lisans) anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yine kişiler arası tepkisellik ölçeğine göre ise Perspektif alma alt boyutunda (Yüksek lisans ve lisans ile lise arasında) anlamlılık olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Yaş ile tüm ortalamaların ANOVA ile karşılaştırılması

		K.T	s.d	K.O	F	P
Sos_ort	Gruplar arası	,445	3	,148		
	Gruplar içi	271,841	377	,721	,206	,892
	Toplam	272,286	380			
K_ort	Gruplar arası	,355	3	,118		
	Gruplar içi	246,642	377	,654	,181	,909
	Toplam	246,997	380			
SS_ort	Gruplar arası	,573	3	,191		
	Gruplar içi	266,072	377	,706	,271	,847
	Toplam	266,645	380			
R_ort	Gruplar arası	,651	3	,217		
	Gruplar içi	240,173	377	,637	,340	,796
	Toplam	240,824	380			
F_ort	Gruplar arası	,893	3	,298		
	Gruplar içi	162,657	377	,431	,690	,559
	Toplam	163,549	380			
E_ort	Gruplar arası	,180	3	,060		
	Gruplar içi	150,041	377	,398	,151	,929
	Toplam	150,221	380			
P_ort	Gruplar arası	,326	3	,109		
	Gruplar içi	146,466	377	,389	,280	,840
	Toplam	146,793	380			
SGenel_ort	Gruplar arası	,239	3	,080		
	Gruplar içi	210,713	377	,559	,142	,934
	Toplam	210,952	380			
KGenel_ort	Gruplar arası	,287	3	,096		
	Gruplar içi	122,658	377	,325	,294	,830
	Toplam	122,944	380			

P < 0.05

Araştırmaya katılan bireylerin tüm ortalamalarının Yaş değişkenine göre

yapılan Anova testi sonuçlarına göre anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

Tablo 6. Spor yapma yılı ile tüm ortalamaların ANOVA ile karşılaştırılması

		K.T	s.d	K.O	F	P
Sos_ort	Gruplar arası	,784	3	,261		
	Gruplar içi	271,502	377	,720	,363	,780
	Toplam	272,286	380			
K_ort	Gruplar arası	1,576	3	,525		
	Gruplar içi	245,421	377	,651	,807	,491
	Toplam	246,997	380			
SS_ort	Gruplar arası	2,032	3	,677		
	Gruplar içi	264,614	377	,702	,965	,409
	Toplam	266,645	380			
R_ort	Gruplar arası	,676	3	,225		
	Gruplar içi	240,148	377	,637	,353	,787
	Toplam	240,824	380			
F_ort	Gruplar arası	2,087	3	,696		
	Gruplar içi	161,462	377	,428	1,624	,183
	Toplam	163,549	380			
E_ort	Gruplar arası	,944	3	,315		
	Gruplar içi	149,277	377	,396	,795	,497
	Toplam	150,221	380			
P_ort	Gruplar arası	,586	3	,195		
	Gruplar içi	146,207	377	,388	,503	,680
	Toplam	146,793	380			
SGenel_ort	Gruplar arası	,993	3	,331		
	Gruplar içi	209,959	377	,557	,594	,619
	Toplam	210,952	380			
KGenel_ort	Gruplar arası	,973	3	,324		
	Gruplar içi	121,972	377	,324	1,002	,392
	Toplam	122,944	380			

P < 0.05

Araştırmaya katılan bireylerin tüm ortalamalarının Spor yapma yılı değişkenine göre yapılan Anova testi sonuçlarına göre anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

6.TARTIŞMA VE SONUÇ

Empati; başkalarının duygu ve düşüncelerine ve bunların olası anlamlarının nesnel bir biçimde farkında olma, karşısındakinin düşünce ve duygularını temsili olarak yaşama, kendini başkasının yerine koyma vb olarak kullanılırken (52), sportmenlik terimi ise çoğunlukla sportif faaliyetleri içerisinde değerlendirilen bir terim olmakla birlikte yaşamın bütün alanlarında; karşılıklı haklara saygılı olmayı, adil ve dürüst olmayı simgeleyen ve uygulanması gerekli esas ahlaki değerler şeklinde açıklanmaktadır (132).

Bireysel ve takım sporcularının tepkisellik ve sportmenlik davranışlarının incelenmesine yönelik yapılan bu çalışmada; Tablo 1’de Çalışmaya katılan bireylerin % 52.2 sinin erkek olduğu, % 74.5 inin lisans düzeyinde bir eğitim seviyesine sahip olduğu, % 45.4 ünün 18-22 yaş aralığında, % 48.0 inin 1-5 yıllık bir spor geçmişinde ve % 52.0 sinin ise takım sporlarıyla uğraştığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında bireylerin %47.8 inin kadınların olması, toplumsal yapının iyileşme ve gelişmeye gittiği açık bir şekilde göz önüne serdiğini ve yaşamsal alanda kadına açılan alan sınırlarının esnetildiğini söyleyebiliriz.

Bu alandaki gelişme sadece kadın üzerine olmamıştır, toplumun tümü üzerine etkisi olmuştur ki lisans ve lisansüstü eğitimde ciddi bir oranda gelişme olmuştur denilebilir. Eğitim oranındaki gelişme ile birlikte spor yapma bilincinin de sağlam bir zemin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2’de bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre yapılan t testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Sporda Davranış Ölçeğinin sosyal normlara uyum alt boyutuna göre anlamlı bir farklılığa

rastlanmıştır. Buna cinsiyet açısından kadın sporcuların erkeklere oranla sosyal normlara uyum alt boyutunu daha çok benimsedikleri görülmüştür.

Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim, galip geldiğimde bile kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim, kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım gibi sosyal normlara uyum alt boyutlarında farklılık yaratması kadınların duygusal ve anaç yapısı, herhangi bir durum karşısında daha ayrıntılı düşünüp daha detaycı olması gibi özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 3'te Çalışma kapsamında bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının Branş değişkenine göre yapılan t testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Kişilerarası Tepkisellik ölçeğine göre Empatik Düşünce alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Buna göre bireysel sporlar ile ilgilenen oyuncuların takım sporları ile ilgilenen oyunculara oranla daha çok empati yaptıkları tespit edilmiştir.

Bireysel sporla uğraşan sporcular ilgilendikleri spor branşları gereği bir başına olmayı, kendine yetebilmeyi ya da rakibin yapacağı herhangi bir hamlede olumlu-olumsuz sadece kişiyi bireysel olarak etkileyebileceği bilincindedir.

Oysa takım sporlarıyla uğraşan sporcuların bu tanımlamalardan biraz daha uzak olması mümkün. Çünkü takım sporlarında birinin yaptığı bir hamle, bir yanlış davranış veya gücünün yetmediği durumlarda takım arkadaşlarından destek alabilir.

Bu tarz durumlarda birbirini yanlış tamamlamadan kaynaklı bazı duyguların aşırı ya da eksik yaşanmasına neden olabilir. Yapılan çalışmada ve tüm bu değerlendirmeler neticesinde bireysel sporla uğraşan sporcuların takım sporcularına göre daha empatik düşüncelerinin yukarıda belirtilen özelliklerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 4'te Araştırmaya katılan bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının Eğitim değişkenine göre yapılan Anova testi sonuçlarına bakıldığı zaman, Sporda Davranış Ölçeğinin tüm alt boyutlarında anlamlı sonuçların çıktığı görülmüştür.

Buna göre sosyal normlara uyum alt boyutunda (Lisans-ortaokul, lise), Kurallara ve Yönetime saygı alt boyutunda (Yüksek lisans - ortaokul, lise), Sporda Sorumluluklara Bağlı Alt Boyutunda (Yüksek lisans - ortaokul, lise) ve Rakibe saygı Alt Boyutunda ise (Yüksek lisans - ortaokul, lise, lisans ve Lise-lisans) anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Yine kişiler arası tepkisellik ölçeğine göre ise Perspektif alma alt boyutunda (Yüksek lisans ve lisans ile lise arasında) anlamlılık olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim, hayatın tüm alanında etkisini göstermektedir. Eğitim düzeyinin kademeli olarak artması ile birlikte bireyde yeni bir bilinç ile daha sağlam bir zemin oluşturarak ve bu durumu pekiştirebilir. Eğitim düzeyinin spor, sporcu davranışları, olaylara bakış açısı gibi faktörler üzerine etkisi söylenebilir.

Yapılan çalışmada da eğitim düzeyindeki farklılık Sporda Davranış Ölçeği; Sosyal Normlara Uyum, Kurallara ve Yönetime Saygı, Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı olan alt boyutlarının tümünde önemli farklar ve Keza aynı şekilde eğitim düzeyindeki farklılık Kişilerarası Tepkisellik Ölçeğinin Perspektif Alma alt boyutunda da farklı çıkması eğitim düzeyinin artması ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Yaptığımız çalışma doğrultusunda daha önceki yıllarda yapılmış olan çalışmalara bakıldığında; Zekioğlu ve Tatar (153) lisans düzeyinde eğitim alan futbol oynayan oyuncuların empatik becerileri üzerine yaptıkları araştırmada, yaş değişkeni ile

empatik eğilim sonuçları arasında hiçbir anlamlı farklılık olmadığına dair tespitle bulunmuşlardır.

Özbek (154), “Çalışma Hayatında Empati ve Bir Uygulama” konusu üzerine yapmış olduğu çalışmasında, yaşın ilerlemesiyle birlikte empatik becerilerinde artışın olduğu bulgularıyla saptanmıştır.

Konuyla alakalı olarak literatürde yapılmış araştırmalar incelendiğinde, Korur (155), beden eğitimi öğretmen adaylarının sınıf düzeyindeki farklılığa göre empatik eğilim puanlarında anlamlı seviyede değişiklik gösterildiğine dair tespitle bulunmuştur.

Yine, Kotan’ın (156) Profesyonel Futbol Takımı Taraftarlarının Fair-Play Anlayışları Üzerine Bir Araştırma (Trabzonspor Örneği)’’ isminde yapılmış olan yüksek lisans tezinde sportmenlik ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Başkan (157), 29 C klasman futbol hakemlerine yaptığı ve onların hakemlik performansını etkileyen değişkenler üzerine yapmış olduğu araştırma neticesinde; 31-40 yaşları arasındaki hakemlerin 21-30 yaşları arasındaki hakemlere göre yönettiği müsabakalarda gözlem yapan kişilerden aldıkları hakemlik ile ilgili puanların daha yüksek olduğu açıklanmıştır.

Satcher (158) ise; ahlâki boyutunda, 1-4 yıllık oyuncuların, 11-12 yıllık oyunculara göre puanlarının daha yüksek olduğunu ifade edilmiş fakat;bu durumun oyun alanına ne şekilde yansıdığı ile ilgili bir şey saptanmamıştır.

Gülle’nin (159) de yapmış olduğu çalışmasında ‘’Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Düzeylerinin İncelenmesi’’ ismindeki yüksek lisans çalışmasında beden eğitimi ve

spor yüksekokulunda öğrenim gören bireylerin empatik eğilim seviyelerinin eğitim durumu ile empati anlayış arasında etkileşimin olmadığını ve beden eğitimi spor yüksekokulunda öğrenim gören bireylerin empatik eğilim seviyelerinin sınıf değişkeni bakımından karşılaştırılma yapılması hususu dikkate alındığında öğrencilerin empatik eğilim ölçeği puan ortalamalarında anlamlı seviyede farklılaşma olmadığı tespitinde bulunmuştur.

Yine Warner (160) 1984 senesinde beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim seviyelerini sınıf değişkenleri bakımından incelemiş ve empatik eğilim seviyelerinin sınıf değişkeni bakımından hiçbir farklılığın olmadığını saptanmıştır.

Tekin ve Güllü (161) beden eğitimi spor yüksekokulunda öğrenim gören bireylerde öğretmenlik bölümündeki kişilere yönelik yapmış oldukları çalışma neticesinde öğrencilerin farklı sınıf düzeylerinde olmasının empatik eğilim seviyeleri bakımından anlamlı farklılık olmasında bir etken olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yılmaz ve Akyel (162) beden eğitimi öğretmen adaylarına yönelik yaptığı çalışma ve Genç ve Kalafat (163) farklı bölümlerdeki öğrencilere yönelik yapmış olduğu çalışmada empatik eğilim seviyesinin sınıf değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.

Öztürk ve arkadaşlarının, (164) “Antrenör ve hakemlerin Empati Durumlarının Araştırılması” ismindeki araştırmasında eğitim ile empatik tutum arasında önemli bir farklılık saptanmamıştır.

Dev (165) “İlköğretimde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Empatik Beceriler Açısından Karşılaştırılması” adlı araştırmasında empati beceri seviyelerinin mezuniyet durumu değişkenine bağlı olarak değişiklik gösterip göstermediği ile alakalı sonuçlar incelemeye alındığında grupların ortalamaları arasındaki fark

istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Yapılmış olan bu çalışmalar araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir.

Ekinci (166) eğitim fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin empatik eğilim seviyelerinin 1. sınıf öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Kılıç (167) “İstanbul’daki Okul Öncesi Öğretmenlerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında eğitim durumu değişkenine bağlı olarak bir artış oldukça paralel bir şekilde empatik beceri düzeyinde de bir artış olduğu bulgular ile birlikte açıklanmıştır.

Yavuzer, Gündoğdu ve Aytekin (168) “Eğitim Fakültesi Öğrencilerin Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” adlı araştırmasında sınıf seviyelerine göre empatik beceri puan ortalamalarının, dördüncü sınıftaki bireylerin ikinci sınıftaki bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmaların elde etmiş olduğu sonuçlara göre çalışmamızı destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’te Araştırmaya katılan bireylerin tüm ortalamalarının Yaş değişkenine göre yapılan Anova testi sonuçlarına göre anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

Konu hakkında literatürde yapılmış araştırmalara bakıldığı zaman, Çimer (169) “Farklı Meslek Gruplarında Çalışan Kişilerin Empatik Eğilimleri” adlı araştırmasında, yaş değişkeninin empatik eğilim üzerine anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Günaydın (170), “Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri ile Çatışma Eğilimi Düzeylerini Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında öğretmenlerin empatik eğilim seviyelerinin yaş faktörüne göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Yaptığımız çalışmadan farklı olarak, Önemli Türk (171), “Lise Yöneticilerinin Kendini Gerçekleştirme ve Empati Düzeyleri” ve Ulusoy (172) “Okul Yöneticilerin Stres, Empati ve Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Tarama” adlı araştırmalarında, yöneticilik yapan kişilerin yaşları ilerledikçe paralel olarak empati yapma becerileri de artış göstermektedir.

Tablo 6’da Araştırmaya katılan bireylerin tüm ortalamalarının Spor yapma yılı değişkenine göre yapılan Anova testi sonuçlarına göre anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

Tablo 5 ve tablo 6’da bireysel ve takım sporcularının yaş ve spor yapma yılı değişkenlerinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Bu durumu sporcuların yaşları ve yaptıkları spor yıllarından bağımsız düşünerek içselleştirdikleri mevcut durumlar, kazanmak için her yolun mubah sayıldığı düşünceleri, olumsuz yönde oluşan hırs ve benzer birçok olumsuz durum ve duyguyla hareket edilerek profesyonelce davranılmadığından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak; çalışmaya katılan bireysel ve takım sporcularından kadın sporcuların erkek sporculara göre sosyal normlara uyum alt boyutunu daha çok benimsemiş olmasının yanında bireysel sporcuların takım sporcularına oranla empatik düşünme düzeyleri daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine çalışmaya katılan bireysel ve takım sporcularının eğitim düzeyinin artması ile birlikte Sporda Davranış Ölçeğinin tüm alt boyutlarında ve Kişilerarası Tepkisellik ölçeğinin Perspektif Alma alt boyutunda bir artış olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan bireysel ve takım sporcularının tüm ortalamalarının yaş ve spor yılı değişkenine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öneriler;

1. Sportmenlik noktasında bireylere eğitici ve fairplay davranışlarına yönelik uzman kişilerce seminerler verilebilir.
2. Rakibe ve takım arkadaşlarına yönelik oluşabilecek şiddet olaylarına yönelik olumsuz davranışları ortadan kaldıracak veya minimize edilmesine yönelik terapiler uygulanabilir.
3. Sporculara kurallara uyma, hoşgörü ve yardımseverlik noktasında gerek yönetici gerekse antrenör tarafından eğitici dersler verilebilir.
4. Antrenör yönetici ve sporcuların empatik becerilerinin geliştirilmesine yönelik ilgili federasyonlar tarafından panel, seminer ve konferanslar verilebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Alpman C. Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitim ve Çağlar Boyu Gelişimi. İstanbul: Millî Basımevi 1972.
2. Erkal M. Sosyolojik Açından Spor. İstanbul: Kutsun Yayınevi 1978.
3. Yetim, A. Sosyoloji ve spor. Berikan Yayınevi ISBN; 9752673571 Ankara 2011.
4. Amman MT. Spor Sosyolojisi. (Ed.: İKİZLER C.) Sporda Sosyal Bilimler, Bölüm 3, Alfa Yayınları , İstanbul 2000.
5. (<https://www.bilisimhocasi.com/psikolojik-tepkisellik-nedir> (Erişim Tarihi: 25.12.2018)).
6. Kaya A. ve Siyez D.M KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışması. EducationandScience 2010;35(156): 110-125.
7. Keating JW. Sportsmanship as a moral category. In: Morgan WJ, (Editor) Ethics in Sport. Human Kinetics 2007: 141-152.
8. Stornes T. Bru E. “SportsmanshipandPerceptions of Leadership: An Investigation of AdolescentHandballPlayers’ Perception of sportsmanshipandAssociationswithPerceivedLeadership”, EuropeanJournal of SportScience 2002; 2(6): 1-15.
9. Vallerand RJ. LosierG. F. “Self-DeterminedMotivationandSportsmanshipOrientation: An Assessment of TheirTemporalRelationship”, Journal of Sport&ExercisePsychology 1994; 16: 229-245.

10. Bredemeier B. Weiss M. Shields D. Cooper B. "The Relationship of Sport Involvement with Children's Moral Reasoning and Aggression Tendencies", *Journal of Sport Psychology* 1986; 8(4): 304–318.
11. Bredemeier JBL. "Children's Moral Reasoning and Their Assertive, Aggressive, and Submissive Tendencies in Sport and Daily Life", *Journal of Sport & Exercise Psychology* 1994; 16(1): 1-14.
12. Bredemeier JB. Shields D. "Moral Growth Among Athletes and Nonathletes: A Comparative Analysis", *The Journal of Genetic Psychology* 1986; 147(1): 7-18.
13. Kavussanu M. Seal AR. Phillips DR. "Observed Prosocial and Antisocial Behaviours in Male Soccer Teams: Age Differences Across Adolescence and the Role of Motivational Variables", *Journal of Applied Sport Psychology* 2006; 18(4): 326-344.
14. Kavussanu M. "Motivational Predictors of Prosocial and Antisocial Behaviour in Football", *Journal of Sport Science* 2006; 24(6): 575-588.
15. Jones C. McNamee M. "Moral Reasoning, Moral Action, and the Moral Atmosphere of Sport", *Sport, Education and Society*, 2000; 5(2):131-146.
16. Lemyre PN. Roberts GC. Ommundsen Y. "Achievement Goal Orientations, Perceived Ability, and Sports Personship in Youth Soccer", *Journal of Applied Sport Psychology*, 2002; 14(2): 120-136.
17. Stornes T. Ommundsen Y. "Achievement Goals, Motivational Climate and Sports Personship: a Study of

- YoundHandballPlayers”, ScandinavianJournal of Education 2004; 48(2): 205-221.
18. Gano-Overway LA. Guivernau M. Magyar MT. Waldron, JJ., Ewing, ME., “AchievementGoalPerspectives, Perceptions of theMotivationalClimate, andSportspersonship: İndividualand Team Effects”, Psychology of SportandExercise 2005; 6(2):215-232.
 19. Vallerand RJ. Briere NM. Blanchard C. Provencher P. “Development andValidation of theMultidimensionalSportspersonshipOrientationsScale”, Journal of Sport&ExercisePsychology 1997; 19(2): 197-206.
 20. Hoffman ML. TheContribution of EmpathytoJusticeand Moral Judgment, In: Esinberg N, Strayer J. (Editors), EmpathyandIts Development, Cambridge UniversityPress, 1990: 47-80.
 21. Goleman D. Duygusal Zekâ Neden IQ’ dan Daha Önemlidir? 6. Baskı, Varlık/Bilim, İstanbul 1998.
 22. Kavussanu M. Stamp R. Slade G. Ring C. “ObservedProsocialandAntisocialBehaviors in Male andFemale Soccer Players”, Journal of AppliedSportPsychology, 2009; 21(1): 62-76.
 23. Alpman C. Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. Ankara: Can Reklamevi, Basın, Yayın, Ofset, Matbaacılık 2001.
 24. Keating WJ. Sportsmanship As A Moral Category. Ethics 1964; 75(1): 25-35.
 25. <https://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-715&Bilgi=spor-nedir-spor-bilimi-nedir> (Erişim Tarihi: 11.06.2019)
 26. Kerkez F. İ. Sağlıklı Büyüme İçin Okulöncesi Dönemdeki Çocuklarda Hareket ve Fiziksel Aktivite. Spor Bilimleri Dergisi 2012; 23(1), 34-42.

27. Güven Ö. Türklerde Spor Kültürü. Geliştirilmiş 2. Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.
28. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3/1 2014: 394-405. TÜRKİYE (Erişim Tarihi:11.06.2019)
29. Bayar P. Spor Yapan ve Yapmayan Bayanların Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Spor Bilimleri Dergisi 2003; 14(3): 133-143.
30. Koruç Z. Bayan Millî Voleybol Takımının Kişilik Örüntüsü. Voleybol ve Bilim Dergisi 1994; 1:29-34.
31. Bora A. Bir Millî Vazife Olarak Spor ve Kadınlar. Spor Bilimleri Dergisi 2012; 23(4): 220226.
32. Erdemli A. Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E Yay. İstanbul, 2006: 79.
33. Erdemli A. Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E Yay. İstanbul, 2006: 49.
34. https://www.turkcebilgi.com/tak%C4%B1m_sporu(Erişim Tarihi: 13.06.2019)
35. Güven A. Ansiklopedik Spor Dünyası, Serhat Yayınları, İstanbul. 1982: 1100, 929.
36. Tayga Y. Türk Spor Tarihine Genel Bakış, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitim Dairesi Yayını, Ankara 1990.
37. Fişek K. Spor Yönetimi, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No.515, Ankara. 1983.
38. (<https://www.forumalevle.org/soru-lar-ve-cevap-lar/549423-sporun-tarihsel-gelisimi-kisaca.html>(Erişim Tarihi: 17.06.2019).
39. Dursun A. Demir H. Yetim A. “Türk Spor Politikalarında Öngörülen Hedeflerin Gerçekleşme Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma

- (GSGM Örneği)", Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara, 2003; 253-261.
40. Bayraktar C. "Sosyal Yapı Özelliklerinin Spora Etkisi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. I, Bursa, 2003, 19-36.
 41. Grössing S. Beden-Spor-Hareket. 1. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Sempozyumu (19-21 Aralık, İzmir) Bildiri Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Okul İçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı 1993: 47-54
 42. Demirhan G. Kültür Eğitim Felsefe ve Spor Eğitimi İlişkisi. Spor Bilimleri Dergisi 2003; 14(2): 92-103
 43. (<https://paratic.com/teknoloji-nedir> (Erişim Tarihi: 14.06.2019)
 44. Yılmaz A.Tütüncü K. Demirel E. Bir Ahlak Kuramı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006: 93-194.
 45. İkizler H. C. Sporda Başarının Psikolojisi, Alfa Basım Yayınları, Ankara, 1994: 3-9.
 46. Doğan O. Spor Psikolojisi, Nobel Kitabevi, Adana, 2005: 39-42.
 47. Erdemli A. Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E Yayınları, İstanbul, 2002: 15-18.
 48. Sezen G. Ve Yıldırım İ. "Profesyonel ve Amatör Futbolcuların "Fair-Play" Anlayışları" Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, 10-11 Ekim 2003, Bildiriler Kitabı, Sim Matbaacılık, Ankara, 2003: 30-40.
 49. Dolaşır S. Antrenörlük Etiği ve İlkeleri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006: 17-25.
 50. Oğuz Özbek, Beden Eğitimi Öğretmeni Meslek Etiği, Spor Yayınevi, Ankara, 2008: 93-98.

51. Aydın İ. P. Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Yayınevi, Ankara, 2002: 167-170.
52. Dolaşır S. Antrenörlük Etiği ve İlkeleri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006: 27-47.
53. Aydın İ. P. Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Yayınevi, Ankara, 2002: 12-17.
54. Erdemli A. Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E Yayınları, İstanbul, 2002: 41-43.
55. Yapan T. H. Spor Ahlakı, Merkez Ofset, Gaziantep, 2007: 15-23.
56. Yapan T. H. Spor Ahlakı, Merkez Ofset, Gaziantep, 2007: 385-397.
57. Aydın İ. P. Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Yayınevi, Ankara, 2002: 193-194
58. Budak S. Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000: 15-17.
59. Dorak F. ve Vurgun N. “Takım Sporları Açısından Empati ve Takım Birlikteliği İlişkisi” SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2006; 4 (2): 73-77.
60. Atkinson R. C. vd. Psikolojiye Giriş, Sosyal Yayınları, Çev. Yavuz Alogan, Arkadaş Yayınları, İstanbul, 2012.
61. Yeşilyaprak B. Kıskaç İ. “Öğretmen Adaylarına Uygulanan Atılganlık Eğitimi ve Sonuçları” Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Mesleki Eğitim Dergisi 1999; 1: 12-18.
62. Şeref G. “Eşduyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme” Türk Psikiyatri Dergisi, 2001; 12 (2): 133-145.

63. İkiz E. F. “Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006: 28-29.
64. Tarhan N. Gümüsel O. Ve Sayım A. Pozitif Psikoloji, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013: 156-197.
65. Saygılı G. Kırıktaş H. Gülsoy T. H. “Bazı Değişkenlere Göre Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri” Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2015; 4 (1): 73-82.
66. Dökmen Ü. Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012: 169.
67. Şakar M. “Voleybolcuların Empati Beceri Düzeylerinin İncelenmesi”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Karaman, 2012: 16.
68. Dökmen Ü. Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012: 157-158-159.
69. Mehmet Ferhat Özbek, (2004). “Toplumsal Yaşamda Empati” Akademik Bakış, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/1/5.htm> (20.06.2019)
70. Akyol A. K. ve Sarıyüce Ö. K. Çocuklarda Empati Gelişimi ve Bilişsel Gelişimin İncelenmesi, Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı 1. Yapa Yayınları, İstanbul, 2003: 24-44.
71. O’Hara, M. Relational Empathy: Beyond modernist egocentricism to postmodern holistic contextualism. Empathy: Reconsidered; New directions in Psychotherapy, 2nd edition. Bohart, A.C. Greenberg, L.S. (ed.). Washington, D.C.: American Psychiatric Press. 1999.

72. MacIsaac D.S. Empathy: Heinz Kohut's contribution. *Empathy: Reconsidered; New directions in Psychotherapy*, 2nd edition. Bohart, A.C., Greenberg, L.S. (ed.). Washington, D.C.: American Psychiatric Press. 1999.
73. Wispe L. History of the Concept of Empathy. *Empathy and Its Development*. N. Eisenberg and J. Strayer (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 1990.
74. Barret-Lennard G. T. The Empathy Cycle: Refinement of a Nuclear Concept. *Journal of Counseling Psychology*. 1981; 28(2): 91-100.
75. Marshall W. L. Jones R. Fernandez Y. M. Empathy in Sex Offenders. *Clinical Psychology Review*. 1995: 99-113
76. Hogan R. Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1969; 33: 307-316.
77. Mehrabian A. Epstein N. A. measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 1972; 40: 525- 543.
78. Davis M.H. A multidimensional approach to individual differences in empathy. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1980; 44: 113–126.
79. Hoffman M. L. Empathy and its development. Cambridge: Cambridge University Press 1987.
80. Eisenberg N. ve Strayer J. Empathy and its development. New York: Cambridge University Press. 1987.
81. Jolliffe D. Farrington, D.P. Development and validation of the Basic Empathy. *Journal of Adolescence*. 2006; 29: 589-611

- 82.** Hoffman M.L. Interaction of affect and cognition in empathy. In C. E. Izard, J. Kagan and R.B. Zajonc (Eds.). *Emotions, Cognition and Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press. 1984.
- 83.** Thompson K.L. ve Gullone E. Promotion of empathy and prosocial behaviour in children through humane education. *Australian Psychologist*, 2003; 38: 175-182.
- 84.** Berger, D.M. On the way to empathic understanding. *Am J Psychother*, 1984; 38: 111-120.
- 85.** Book H.E. Empathy: Misconceptions and Misuses in Psychotherapy. *Am J Psychiatry*, 1988; 145: 420-424.
- 86.** Altınbaş K. Gülöksüz S. Özçetinkaya S. Oral T. Empatinin biyolojik yönleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2010; 2(1): 1525.
- 87.** Gallese V. Fadiga L. Fogassi L. Rizzolatti G. Action recognition in the premotor cortex. *Brain*, 1996; 119: 593-609.
- 88.** Rizzolatti G. Fadiga L. Gallese V. Fogassi L. Premotor cortex and the recognition of motor actions. *Brain Res Cogn Brain Res* 1996; 3: 131–141.
- 89.** Ferrari P.F. Gallese V. Rizzolatti G. Fogassi L. Mirror neurons responding to the observation of ingestive and communicative mouth actions in the monkey ventral premotor cortex. *Eur J Neurosci* 2003; 17: 1703–1714.
- 90.** Freud, S. *Recommendations to physicians practicing psychoanalysis*. London:Hogarth Press. 1912.
- 91.** Freud, S. *Group psychology and the analysis of the ego*. London:Hogarth Press. 1920.

92. Ferenczi, Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis. New York: Basic Books. 1933.
93. Rachman A.W.M. The rule of empathy: Sandor Ferenczi's pioneering contributions to the empathic method in psychoanalysis. J Am Acad Psychoanalysis, 1988; 16: 1-27.
94. Ferenczi S. Child analysis in the analysis of adults. Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis. New York: Basic Books. 1931.
95. Özbay M.H. Canpolat B. Psikoterapide empati - nesnellik ikilemi. Klinik Psik. 2003; 6: 39-45.
96. Bolognini S. Empathy and "empathism". Int J Psychoanal, 1997; 78: 279-293.
97. Kohut H. Introspection, empathy, and psychoanalysis. J Amer Psychoanal Assn, 1959; 7: 459-583.
98. Kohut H. The Restoration of the Self. New York: Int. University Press. 1977.
99. Rogers C. R. "Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir." Çev. Akkoyun, F. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 1983; 16: 103-124.
100. Bohar, A.C. Greenberg L.S. Empathy and Psychotherapy: An Introductory overview. Empathy: Reconsidered; New directions in Psychotherapy, 2nd edition. Washington, D.C. :American Psychiatric Press 1999.
101. Kaukiainen A. A. and friends The relationship between social intelligence, empathy, and three types of aggression. Aggressive Behavior, 1999; 25: 81-89.

- 102.** Miller P. A. de Haar M.A.J. Emotional, cognitive, behavioral, and temperament, characteristics higher empathy child. *Motivation and Emotion*, 1997; 21: 109-125.
- 103.** Eisenberg N. Miller P. A. The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 1987; 101: 91-119.
- 104.** Jolliffe D. Farrington D.P. Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 2004; 9: 441-476.
- 105.** Endresen L. M. ve Olweus D. Self-reported empathy in Norwegian adolescents: Sex differences, age trends, and relationship to bullying. In A. C. Bohart, C. Arthur ve D. J. Stipek (Eds.), *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school, and society*. Washington, DC: American Psychological Association. 2001.
- 106.** Loudin J. L. Loukas A. Robinson S. Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 2003; 29: 430-439.
- 107.** Lennon R. Eisenberg N. *Empathy and its development*. New York: Cambridge University Press 1987.
- 108.** Cotton K. *Developing empathy in Children and Youth*. School Improvement Research Series, Regional Educational Laboratory. 2001.
- 109.** Smith H.C. *Sensitivity to People*. NewYork :Mcgraw- Hill Book Company. 1996.
- 110.** Endersen I. M. Olweus D. *Constructive and destructive behavior: Implications for family, school, and society*. Washington, DC: American Psychological Association. 2001.

111. Atilla G. Erillik/dişilik Boyutunun Empatik Beceri ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2007.
112. Gini G. Albiero P. Benelli B. Altoe G. Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior?. *Aggressive Behavior*, 2007; 33: 467– 476.
113. Padilla-Wsalker L.M. Christensen K.J. Empathy and Self-Regulation as Mediators Between Parenting and Adolescents' Prosocial Behavior Toward Strangers, Friends and Family. *Journal of Research on Adolescence*, 2010: 1-11.
114. Greif B.E. Hogan R. The Theory and Measurement of Empathy. *Journal of Counseling Psychology* 1973; 20(3): 280-284.
115. Shields LLD. Bredemeier LJB. *Character Development and Physical Activity*. USA: Human Kinetics; 1994.
116. Kalliopuska M. Relation of Empathy and Self-esteem to Active Participation in Finnish Baseball. *Perceptual and Motor Skills* 1987; 65: 107-113.
117. Lorimer R, Jowett S. Empathic Accuracy in Coach–Athlete Dyads Who Participate in Team And Individual Sports. *Psychology of Sport and Exercise* 2009; 10: 152–158.).
118. Wentzel K. Social relationship and motivation in middle school: the role of parents, teacher, and peers. *Journal Of Educational Psychology*, 1998; 90(2): 202-207.
119. Terzi ř. Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 29(3): 1-11.

- 120.** Pehlivan Z. Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004; 2 (2): 49-53
- 121.** Gencheva N. Angelcheva M. Marinov T. Ignatov I. Assessment of sportsmanship in case of institutionalized adolescents, deprived of parental cares. Journal of Health, Medicine and Nursing, 2017; 42: 103-109.
- 122.** Arnold P.J. Sport, ethics and education. London: Cassell. 1998.
- 123.** Shields D. L. & Bredemeier B. J. L. Character development and physical activity. Champaign, IL: Human Kinetics. 1995.
- 124.** Ellis G.D. And Friens Bringing sportsmanship back to your youth sports leagues, Parks & Recreation, 2004; 39: 46-51..
- 125.** Yıldırım İ. Fair-play: Etimolojik, Semantik ve Tarihsel Bir Bakış, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2011; 16(4): 3–18.
- 126.** Yıldırım İ. "Sporda Fair-Play Kavramının Tarihsel Boyutları", Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri (20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniv., Ankara), Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yay. No. 3, Ankara: Onlar Ajans, 1992: 174-179.
- 127.** Erdemli A. İnsan, Spor ve Olimpizm (1 baskı). İstanbul. Sarmal Yayınevi, 1996: 151.
- 128.** Erdem S. Olimpizm, Olimpik Hareket ve Fair-play, Hacettepe Üniversitesi, Yedinci Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi, 27-29 Ekim, Kemer, Antalya, 2000; 8: 142-147.
- 129.** Aracı H. Okullarda Beden Eğitimi, Bağırhan Yayınevi, Ankara. 1999. Ateşoğlu, M. (Çev.). Sporda Erdemlik: Fair-play. Ankara: GSB. 1974: 3.

- 130.** Baumann S. Uygulamalı Spor Psikolojisi. (Çev: İvizler, C. H.. Özcan, A.O.), Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul. 1994.
- 131.** Sezen G. Yıldırım İ. “Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları”, Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Sim Matbaacılık, Ankara, 2003: 13.
- 132.** Tel M. Türk toplum yaşantısında fair play. International Journal Of Science Culture and Sport, special Issue 2014; 1: 694–704.
- 133.** Yıldırım İ. Fair play: kapsamı, Türkiye’deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004;9(4): 3-16.
- 134.** Kağıtçıbaşı Ç. Yeni İnsan ve İnsanlar. 10. Baskı. İstanbul: Evrim Yayınevi; 2005.
- 135.** Müller N. "Historische, philosophische und paedagogische Dimensionen des Fair Play", Fair Play im Sport-Fainess im Leben, Ed.: LSB Rh. Pfalz, Mainz, 1988: 8.
- 136.** Gillmeister H. "Fair Play: Ein Wort macht Geschichte", Fair geht vor-auch in Seoul, Ed.: DOG, [y.y], 1988: 12.
- 137.** Gillmeister H. "Fair Play: Ein Wort macht Geschichte", Fair geht vor-auch in Seoul, Ed.: DOG, [y.y], 1988: 13.
- 138.** Brase G. Bildung und Erziehung in den englischen Public Schools. Regensburg, 1967.
- 139.** Olympischer Sport in der Informationsgesellschaft, [internette]. [26.06.2019]. Elektronik adresi: www.paedquest.de/nok/start.html
- 140.** McIntosh P. Fair Play Ethics in Sport and Education. London: Heinemann; 1979.

141. Salmenkyla M. Fair Play ve Medyanın Sorumluluğu, Avrupa Fair Play Birliği 1. Genel Kurul Toplantısı. İstanbul: TMOK Yayınları; 1995: 11-12.
142. "2. Ulusal Fair Play Karikatür Yarışmasına 1272 Eser Katıldı", Olimpiyat Dünyası, 1997: 30.
143. "TMOK Fair Play Karikatür Yarışması Artık Uluslararası", Olimpiyat Dünyası, 2001: 20-21.
144. "Türkiye Fair Play Çalışmalarında Örnek Ülke Seçildi", Olimpiyat Dünyası, 1997: 44-45.
145. "EFPM 5. Genel Kurulu Paris'te Toplandı", Olimpiyat Dünyası, 1999: 26-27.
146. "Türkiye Fair Play Konseyi 'Avrupa Başarı Ödülü'ne Değer Görüldü", Olimpiyat Dünyası, 2000: 34.
147. <http://elazig.gsb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 16.01.2019)
148. Davis HM. Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach. Journal of Personality and Social Psychology 1983; 44(1): 113-126.
149. Engeler A. Yargıç İL. Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi: Empatinin Çok Boyutlu Ölçümü. Yeni Symposium Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi 2007; 45(3): 119-127.
150. Balçıkanlı G. S. Profesyonel Futbolcuların Fair Play'e Yönelik Davranışları İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi. ANKARA. 2009
151. Davis HM. Empathy A Social Psychological Approach, 2nd. ed. USA: Westviewpress; 1996.

- 152.** Engeler A. Psikopati ve Anti sosyal Kişilik Bozukluğu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2005.
- 153.** Zekioğlu A.Tatar A. Üniversitede Eğitim gören Futbolcuların Empatik Becerilerinin Kişilik Özellikleri ile Karşılaştırılması, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2006; 4: 135-138.
- 154.** Özbek M. F. Çalışma Hayatında Empati Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2002: 98-100.
- 155.** Korur E. N. Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme ve Empatik Eğilimleri. Yayınlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi) 2014: 77-79.
- 156.** Kotan R. “ Profesyonel Futbol Takımı Taraftarlarının Fair-Play Anlayışları Üzerine Bir Araştırma (Trabzonspor Örneği)” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2004: 79.
- 157.** Başkan M. Türkiye Altıncı Bölge C Klasman Futbol Hakemlerinin Hakemlik Performanslarına Etki Eden Bazı Değişkenlerin Araştırılması, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi; (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2003: 68-69.
- 158.** Satcher D. N. Social and Moral Reasoning of High School Athletes and Non-Athletes. Doctorate Thesis. The University of Southern Mississippi; 2006: 43-48.

- 159.** Güllü M. “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Düzeylerinin İncelenmesi” Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Sakarya, (Yayımlanmış Doktora Tezi) 2015: 37-51
- 160.** Warner R. E. “Can Teachers Learn Empathy?” Education Canada, 1984; 24 (1): 39-41.
- 161.** Tekin M. Güllü M. Analysis of Empathic Artifice Level of Teacher Candidates Who Study in the School of Physical Education And Sport. Procedia- Social and Behavioral Sciences, 2010; 2(2): 1987-1992.
- 162.** Yılmaz İ. Ve Akyel Y. Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 2008; 9(3): 27–33.
- 163.** Genç S. K. ve Kalafat T. Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları ile Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Dergisi, 2008: 19.
- 164.** Öztürk F. vd., “Antrenör ve Hakemlerin Empati Durumlarının Araştırılması, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004; 2 (1): 19-25.
- 165.** Dev N. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Empatik Beceriler Açısından Karşılaştırılması, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2010: 73-74.
- 166.** Ekinci Ö. Öğretmen Adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2009: 53.

- 167.** Kılıç S. İstanbul'daki Okul Öncesi Öğretmenlerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 2000: 62.
- 168.** Yavuzer Y. ve ark., Eğitim Fakültesi Öğrencilerin Empatik Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi, Eğitim ve Bilim Dergisi, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Niğde 2003; 2: 11.
- 169.** Çimer Ö. Çeşitli Meslek Gruplarında Çalışan Kişilerin Empatik Eğilimleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 1998: 64.
- 170.** Günaydın M. Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri İle Çatışma Eğilimi Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 1999: 63.
- 171.** Önemli Türk D. Lise Yöneticilerin Kendini Gerçekleştirme ve Empati Düzeyleri, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 1998: 72-75.
- 172.** Ulusoy Ö. Y. Okul Yöneticilerin Stres, Empati ve Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Tarama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) 1997: 67.

8. EKLER

SPORDA DAVRANIŞ

Elinizdeki bu anket formu ile spora ilişkin bazı davranışları nasıl değerlendirdiğiniz araştırılacaktır. Her bir maddenin sizi ne kadar iyi tanımladığını sayfanın başında bulunan cetveldeki uygun rakamları seçerek belirleyiniz. Cevabınız üzerinde karara vardığınızda, size uygun seçeneğin rakamını işaretleyiniz (X). LÜTFEN CEVAP VERMEDEN ÖNCE HER BİR MADDEYİ DİKKATLİCE OKUYUNUZ. Vereceğiniz cevapların samimiyeti ve ciddiyetinden dolayı teşekkür ederiz.

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet: Erkek () Kadın ()

Eğitim Düzeyi: Orta Okul () Lise () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

Yaşınız: 18-22 () 23-27 () 28-32 () 33 ve üzeri ()

Spor Yapma Yılı: 1-5 Yıl () 6-10 Yıl () 11-15 Yıl () 16 ve üzeri ()

Spor Branşınız: Bireysel Spor () Takım Sportu ()

	Beni Hiç Tanımlamıyor 1	Beni Çok Az Tanımlıyor 2	Beni Kısmen Tanımlıyor 3	Beni Oldukça Tanımlıyor 4	Beni Tam Olarak Tanımlıyor 5				
					1	2	3	4	5
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									
15									
16									
17									

18	Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim					
19	Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.					
20	Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.					

KİŞİLERARASI TEPKİSELLİK İNDEKSİ

Elinizdeki bu anket formu ile sizin değişik durumlardaki düşünceleriniz ve duygularınız araştırılacaktır. Her bir maddenin sizi ne kadar iyi tanımladığını sayfanın başında bulunan cetveldeki uygun rakamları seçerek belirleyiniz. Cevabınız üzerinde karara vardığınızda, size uygun seçeneğin rakamını işaretleyiniz (X). LÜTFEN CEVAP VERMEDEN ÖNCE HER BİR MADDEYİ DİKKATLİCE OKUYUNUZ. Vereceğiniz cevapların samimiyeti ve ciddiyetinden dolayı teşekkür ederiz.

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet: Erkek () Kadın ()

Eğitim Düzeyi: Orta Okul () Lise () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

Yaşınız: 18-22 () 23-27 () 28-32 () 33 ve üzeri ()

Spor Yapma Yılı: 1-5 Yıl () 6-10 Yıl () 11-15 Yıl () 16 ve üzeri ()

Spor Branşınız: Bireysel Spor () Takım Sportu ()

	Beni Hiç Tanımlamıyor 0	Beni Çok Az Tanımlıyor 1	Beni Kısmen Tanımlıyor 2	Beni Oldukça Tanımlıyor 3	Beni Tam Olarak Tanımlıyor 4				
					0	1	2	3	4
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									

	tartışmalarını dinleyerek zamanımı boşa harcamam.(-)					
13	Oyun veya film izledikten sonra, karakterlerden biriymişim gibi hissedirim.					
14	İnsanların haksızlığa uğradığını gördüğümde, çok yoğun bir acıma duymuyorum.(-)					
15	Çoğu zaman gördüğüm şeylerden yoğun bir şekilde etkilenirim.					
16	Her sorunun iki boyutu olduğuna inanırım ve her iki açıdan da bakmaya çalışırım.					
17	Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir insan olarak tanımlarım.					
18	İyi bir film izlediğimde, kendimi rahatlıkla ana karakterin yerine koyabilirim.					
19	Birine kızdığımda, bir süre kendimi onun yerine koymaya çalışırım.					
20	İlginç bulduğum bir hikâye veya romandaki olaylar eğer benim başıma gelseydi nasıl hissederdim diye düşünürüm					
21	Birini eleştirmeden önce, onun yerinde ben olsaydım nasıl hissederdim diye düşünürüm.					

9. ÖZGEÇMİŞ

1994 yılında Şırnak'ın Silopi ilçesinde doğdum. İlköğretim, ortaöğretim ve lise öğrenimimi Silopi'de tamamladım. 2013 yılında Dicle Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliğine yerleşmeye hak kazandım. Bana adeta aşılannmış olan futbol tutkusunun çocukluğumla özdeşleştiğini söyleyebilirim. İlköğretim ile başlayan futbol hayatıma ortaöğretimde bölgesel maçlarda lisanlı bir sporcu olarak devam ettim. Yaşamımı idame ettirdiğim coğrafyanın toplumsal yapısı gereği amatör düzeyde oynamanın dışına çıkamadım. Ancak lisan dönemi üniversite bünyesindeki kadın futsal takımı seçmelerinden geçerek tekrardan sahayla buluştum. Lisans eğitimimi tamamladığım 2017 yılında Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimime başladım.

Kişisel Bilgiler

Adı: Fehime

Soyadı: KONUR

Doğum Yeri: Silopi/Şırnak

Doğum Tarihi: 15.03.1994

Uyruğu: T.C.

E-Mail: fhmkonur@gmail.com

Adres: Şehit Harun Boy Mahallesi 81.Cadde no:49/1 Silopi/Şırnak